

Maloljetničko sudovanje i zaštita prava maloljetnika

Rendulić, Josipa

Master's thesis / Diplomski rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Law / Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:199:910378>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-11**

Repository / Repozitorij:

[Repository Faculty of Law University of Zagreb](#)

Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Katedra za kazneno pravo

Josipa Rendulić

**MALOLJETNIČKO SUDOVANJE I ZAŠTITA PRAVA
MALOLJETNIKA**

Diplomski rad

Mentorica: izv. prof. dr. sc. Marta Dragičević Prtenjača

Zagreb, rujan 2022. godine

Izjava o autorstvu rada

Ja, *Josipa Rendulić*, pod punom moralnom, materijalnom i kaznenom odgovornošću, izjavljujem da sam isključiva autorica diplomskog rada te da u radu nisu na nedozvoljen način (bez pravilnog citiranja) korišteni dijelovi tuđih radova te da se prilikom izrade rada nisam koristila drugim izvorima do onih navedenih u radu.

Josipa Rendulić v.r.

...Ne možeš biti hrabar ako te nije bilo strah, ne možeš naučiti ako nisi radio pogreške, ne možeš uspjeti ako ne znaš što je neuspjeh...

SAŽETAK:

Maloljetničko kazneno pravo počelo se razvijati postepeno, osobito u smjeru priznavanja problematike maloljetničke delikvencije koja u sebi krije neke specifičnosti i jak temelj za daljnji razvoj kriminaliteta. U svrhu njezina suzbijanja izrazito je važno postalo donošenje niza odredbi sa preventivnim, odvraćajućim i odgojnim učinkom usmjerenih na pomoć i zaštitu mladih počinitelja. Uzimajući u obzir taj primaran zadatak djelovanja prema maloljetnim počiniteljima, bilo je nužno posebno urediti i postupke prema maloljetnicima tako da se u obzir uzmu opći standardi u razvoju djece i maloljetnika te ličnost i potrebe svakog pojedinog maloljetnika koji bi se našao u kaznenopravnom sustavu.

Kako je došlo do shvaćanja da je potrebno osigurati posebna pravila kojima će se urediti kaznenopravna zaštita djece i mladeži, reformski pothvat u Republici Hrvatskoj rezultirao je 1997. godine donošenjem prvog Zakona o sudovima za mladež koji je, kao *lex specialis*, dobio prednost naspram odredbi kaznenog zakona namjenjenih punoljetnim počiniteljima. No, ulaskom Republike Hrvatske u Europsku Uniju, europsko zakonodavstvo uvelike je utjecalo svojim instrumentima, posebice direktivama, na razvoj kaznenog postupka u želji da se postigne što veći stupanj harmonizacije, propisujući pojedinačna prava okrivljenika u kaznenom postupku.

Proces harmonizacije prava okrivljenika u kaznenom postupku zahvatio je i maloljetnike te je u tu svrhu, u skladu sa Smjernicama za jačanje postupovnih prava osumnjičenika i okrivljenika u kaznenom postupku, donesena Direktiva 2016/800 o postupovnim jamstvima za djecu koja su osumnjičeni ili optuženi u kaznenom postupku. Sve države članice bile su dužne implementirati ju do 11. lipnja 2019., a Republika Hrvatska izvršila ju je zadnjim izmjenama Zakona o Sudovima za mladež.

Ključne riječi: maloljetnici, maloljetničko kazneno pravo, najbolji interes djeteta, Zakon o sudovima za mladež, Direktiva 2016/800 (EU) o postupovnim jamstvima za djecu

SADRŽAJ:

1. Uvod.....	1.
2. Kaznena odgovornost maloljetnika i mladih punoljetnika.....	2.
3. Povijest postupanja prema maloljetnicima.....	3.
4. Modeli maloljetničkog pravosuđa.....	8.
4.1. Zaštitni model.....	9.
4.2. Pravosudni model.....	9.
4.3. Mješoviti model.....	10.
4.4. Model zastupljen u Hrvatskoj.....	11.
5. Posebnost maloljetničkog pravosuđa.....	12.
6. Pozitivnopravno uređenje postupanja prema maloljetnicima.....	14.
7. Međunarodni dokumenti koji su prethodili Direktivi 2016/800.....	18.
8. Direktiva 2016/800 o postupovnim jamstvima za djecu koja su osumnjičenci ili optuženici u kaznenom postupku.....	20.
8.1. Pravo na informaciju.....	23.
8.2. Pravo maloljetnika na informiranje nositelja roditeljske odgovornosti...	25.
8.3. Pravo na branitelja.....	26.
8.4. Pravo na pojedinačnu ocjenu.....	30.
8.5. Pravo na audiovizualno snimanje.....	32.
8.6. Pravo na pratnju nositelja roditeljske odgovornosti.....	33.
8.7. Hitnost postupanja.....	35.
8.8. Osposobljavanje.....	36.
8.9. Ostala prava koja jamči Direktiva.....	37.
9. Zaključak.....	40.
Literatura.....	41.

1. UVOD

Zaštita prava maloljetnika u kaznenom postupku posljednjih godina našla se u središtu pozornosti pravnih stručnjaka i sudske prakse.¹ Položaj maloljetnih delikvenata kroz povijest se mijenjao te se od najranijeg doba prepoznalo da se u odnosu na djecu i maloljetnike, bilo da su počinitelji ili žrtve, treba postupati drugačije. Razvojem auksilogije, biologije, psihologije i drugih znanosti o čovjeku, došlo se do shvaćanja da maloljetni počinitelji imaju pravo na drugačiji tretman i na čije kažnjivo ponašanje treba odgovoriti poučavanjem, odgojem i brigom, a ne strogim zakonskim mjerama. Najbolji interes djeteta pokazao se kao nit vodilja cjelokupnog postupanja prema maloljetnicima, izričito proklamiran Konvencijom o pravima djeteta² (u daljnjem tekstu: Konvencija) koja je na jednom mjestu obuhvatila sve njihove potrebe i prava te ih učinila univerzalnim standardom za sva postupanja s djecom.³ Ključnu ulogu u tumačenju Konvencije odigrao je i Odbor za prava djeteta (u daljnjem tekstu: Odbor)⁴. Tako je Odbor iznio stajalište da se djeca razlikuju od odraslih počinitelja, ne samo u psihofizičkom razvoju, već i drugim potrebama što sve u krajnjoj liniji utječe na drugačiji tretman djece kao počinitelja i predstavlja osnovu za njihovu smanjenu odgovornost.⁵

Sva ta shvaćanja dovela su do razvoja posebnog dijela kaznenog prava, danas poznatog kao maloljetničko kazneno pravo, kojim se uređuje materijalnopравни, procesnopравни i kazneno izvršni položaj maloljetnih počinitelja.⁶

Kroz godine došlo je do snažnog procesa reformiranja maloljetničkog zakonodavstva kojem je svakako pridonio razvoj međunarodnog i europskog prava iz kojeg je proizašao niz dokumenata s ciljem unaprijeđenja postupanja prema maloljetnicima na razini zemalja članica Europske Unije i uvrštavanja dječjih prava u zakonske odredbe.⁷

¹ Zagorec, M.: *Problematika postupanja prema maloljetnim počiniteljima kaznenih djela*, Policijska sigurnost (Zagreb), godina (2017), broj 4, str. 283.

² Konvencija o pravima djeteta (Narodne novine - MU, broj: 18/89.)

20. studenoga 1989. godine Generalna skupština Ujedinjenih naroda usvojila je Konvenciju o pravima djeteta, međunarodni dokument kojim se priznaju prava djece u cijelome svijetu. Konvenciju je potpisalo 196 država, čime je postala najbrže i najšire prihvaćen sporazum na području ljudskih prava u povijesti.

³ L. Horvat: *Postupovna jamstva za djecu koja su osumnjičena ili optužena u kaznenim postupcima sukladno Direktivi EU/2016/800*, Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu (Zagreb), vol. 25, broj 2/2018, str. 578.

⁴ Odbor za prava djeteta je tijelo sastavljeno od 18 neovisnih stručnjaka koje prati provedbu Konvencije o pravima djeteta u državama potpisnicama. Više: <https://www.ombudsman.hr/hr/odbor-za-prava-djeteta-crc/>

⁵ Dragičević Prtenjača, M., Bezić, R., Zagorec, M.: *Vizura hrvatskog maloljetničkog kaznenog prava pri odlučivanju o maloljetničkom zatvoru i njegovu pridržaju-postoje li kriteriji ili je sve diskrecijska odluka suda*, Zbornik Pravnog Fakulteta Zagreb, 71, (3-4) (2021), str.378.

⁶ Zagorec, M. *op.cit.* (bilj.1.), str. 284.

⁷ Dokumenti koji se primjenjuju i na prava djece i maloljetnika: Opća deklaracija o ljudskim pravima (1948.), Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima: MPGPP (1996.), Konvencija UN-a protiv mučenja i ostalih

Obzirom da se maloljetnici mogu javiti kao počinitelji, ali i žrtve kaznenih djela, cijeli rad temeljit će se na analizi razvoja postupanja prema maloljetnim počiniteljima kaznenih djela i uspoređivanju procesnih jamstava, koja su u svrhu njihove zaštite, zajamčena europskim pravom u vidu Direktive 2016/800⁸, s procesnim jamstvima nacionalnog zakona.

2. KAZNENA ODGOVORNOST MALOLJETNIKA I MLADIH PUNOLJETNIKA

Dob djeteta u većini sustava opći je kriterij kaznene odgovornosti i primjene maloljetničkog kaznenog prava. Svakoj državi ostavljeno je na volju kolika će biti minimalna dob kaznene odgovornosti, a tako i kolika je dob punoljetnosti osobe. Dobna granica kaznene odgovornosti razlikuje se od države do države jer do danas nije postignut konsenzus da se odredi zajednička minimalna dob kaznene odgovornosti pa tako slijedi raspon od 8 do 16 godina.⁹ Prema Standardnim minimalnim pravilima Ujedinjenih naroda za maloljetničko pravosuđe (u daljnjem tekstu: Pekinška pravila)¹⁰, u pravnim sustavima koji priznaju koncept dobi kaznene odgovornosti za maloljetnike, ne smije se utvrditi preniska dobna granica, imaju li se na umu čimbenici emocionalne, mentalne i intelektualne zrelosti.

U hrvatskom pravnom sustavu pod pojmom djeteta smatraju se sve osobe koje nisu navršile 18 godina života¹¹ što je u skladu s Konvencijom koja djetetom također smatra svaku osobu mlađu od 18 godina, osim ako se zakonom koji se primjenjuje na dijete granica

okrutnih, nečovječnih i ponižavajućih postupanja ili kazni: KPM (1984.), Europska zatvorska pravila (1987), Minimalna pravila UN-a za alternativne kaznene mjere: Tokijska pravila (1990.)...

Dokumenti koji se izravno odnose na djecu i maloljetnike: Standardna minimalna pravila UN za provođenje sudskih postupaka prema maloljetnicima tzv. Pekinška pravila (1985.) Konvencija o pravima djeteta (1989). Smjernice UN za prevenciju maloljetničke delinkvencije-”Rijadske smjernice” (1990.)Pravila UN za zaštitu maloljetnika lišenih slobode-”Havanska ili JDL pravila” (1990.) , Provođenje maloljetničkog pravosuđa-”Bečke smjernice” (1997.), Smjernice UN-a o pravosuđu u predmetima koji uključuju djecu kao žrtve i svjedoke kaznenih djela(2005.) ,Smjernice o pravosuđu prilagođenom djeci(2010.)...

⁸ Direktiva (EU) 2016/800 Europskog parlamenta i Vijeća od 11. svibnja 2016. o postupovnim jamstvima za djecu koja su osumnjičeni ili optuženi u kaznenim postupcima

⁹ Dragičević Prtenjača, M. i Bezić, R. (2018). *Perspektiva uvođenja doktrine doli incapax u hrvatsko maloljetničko kazneno pravo. Macedonian Journal for Criminal Law and Criminology*, 25 (1), str. 5.

Škotska ima dobnu granicu kaznene odgovornosti određenu na 8 godina, Malta, 9 godina, Švicarska, Velika Britanija na 10 godina, Nizozemska 12 godina, Francuska, Grčka i Poljska na 13 godina, Makedonija 14, Austrija, Italija, Njemačka, Španjolska i većina država Istočne Europe na 14 godina, Skandinavske zemlje, Turska i Češka na 15 godina, Litva, Portugal i Ukrajina na 16 godina.

¹⁰The United Nations Standard Minimum Rules for the Administration of Juvenile Justice, (The Beijing Rules, 1985.) <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/united-nations-standard-minimum-rules-administration-juvenile>

¹¹ Čl. 87. st. 7. Kaznenog zakona (NN, br. 125/11, 144/12, 56/15, 61/15, 101/17, 118/18, 126/19, 84/21) Hrvatsko maloljetničko kazneno pravo, pruža i posebnu zaštitu djeci žrtvama kaznenih djela, i tada se pod pojmom djeteta imaju razumjeti osobe do nenavršenih 18 godina.

punoljetnosti ne odredi ranije¹². U maloljetničkom pravu dolazi do razilaženja u shvaćanju pojmova tko se ima smatrati djetetom, a tko maloljetnikom. Naše maloljetničko pravo propisuje da je dijete osoba do nenavršenih 14 godina i koja je potpuno kazneno neodgovorna¹³. Osobe koje u dobi od 14 do 18 godina počine kazneno djelo nazivaju se *maloljetnici* i dijele se u dvije skupine: mlađe (14-16) i starije maloljetnike (16-18). Donja dobna granica od 14 godina odgovara hrvatskoj pravnoj tradiciji i u skladu je s preporukama Pekinških pravila, koja u čl. 4.1. sugeriraju da početak kaznene odgovornosti maloljetnika "ne bi trebao biti suviše nizak"¹⁴

Još jednu kategoriju osoba koju poznaje naše maloljetničko pravo su osobe koje su počinilo kazneno djelo u dobi od 18 do 21 g., a nazivaju *mladim punoljetnicima*. U Hrvatskoj se puna kaznena odgovornost stječe tek s 21 godinom života, jer mlađi punoljetnici potpadaju pod tzv. *dvostruki režim* primjene kaznenog zakonodavstva, pa je na sud odluka koje će pravo primijeniti maloljetničko ili opće kazneno pravo.¹⁵ Na taj način hrvatski je zakonodavac uspješno riješio problem naglog prijelaza iz odgojnog maloljetničkog prava u represivno opće kazneno pravo punoljetnih počinitelja.¹⁶

3. POVIJEST POSTUPANJA PREMA MALOLJETNICIMA

Još od najranijih izvora kaznenog prava seže misao da se prema djeci i maloljetnicima, koji se nalaze u ulozi počinitelja ili žrtve, treba postupati drugačije.¹⁷ Za vrijeme vladavine Babilonskog Carstva izražena je izričita potreba za zaštitom slabijih članova zajednice kao postulata pravednosti nametnutog od strane samih bogova.¹⁸ Prve pisane naznake postupanja s djecom, no ne i definicija dobne granice maloljetništva postojale su u Zakoniku dvanaest ploča. On u osmoj ploči propisuje razliku između *pubera* i *impubera*. Prema *impuberima*, nedoraslima, se nisu primjenjivale kaznene sankcije, već ih je sustizao *castigatio*, pretorova diskrecijska odluka o nadoknadi štete ili punitivnoj novčanoj sankciji.¹⁹

¹² Konvencija o pravima djeteta, *op.cit.* (bilj.2.), čl.1.

¹³ U suvremenoj znanstvenoj literaturi ističe se da *discernement* kao posebna vrsta ubrojivosti nije stvar prošlosti i da se danas sporadično (pa i u domaćoj javnosti) ističu zahtjevi za sniženjem dobne granice odgovornosti i to ponajprije za teške delikte, Zagorec, M. *op.cit.* (bilj.1.) str. 294.

Više: Dragičević Prtenjača, M. i Bezić, R. *op.cit.* (bilj.9.)

¹⁴ Carić, A.: Provedba standarda UN za maloljetničko pravosuđe u hrvatskom maloljetničkom kaznenom zakonodavstvu, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu, god. 43, 1/2006., str. 3

¹⁵ Dragičević Prtenjača, M. i Bezić, R. *op.cit.* (bilj.9.), str. 6.

¹⁶ Carić, A., *op. cit.* (bilj.14.), str. 3

¹⁷ D. Rittossa, M. Božićević Grbić: *Zakon o sudovima za mladež – reformski zahvati i praktične dileme Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu* (Zagreb), vol. 19, broj 2/2012, str. 616.

¹⁸ *Ibid.*, str. 616.

¹⁹ D. Rittossa, M. Božićević Grbić, *op.cit.* (bilj.17.), str. 616.

Kategorije mlađih osoba s dobnim kriterijem javile su se za vrijeme rimskog carstva i bile su propisane Justinijanovim kodeksom iz 529.g. U njemu su sadržana pravila o *infantes*, djeci do 7. godine koja ni u kojem slučaju nisu mogla odgovarati ako su ostvarila neko od zabranjenih ponašanja, što znači da je postojala apsolutna kaznena neodgovornost djeteta.²⁰ Djeca od 7 do 10 godine života potpadali su u kategoriju *infantiae proximi* i odgovarali su samo ako se uspjelo dokazati da je kod njih postojala sposobnost za krivnju (*doli capax*).²¹ Kod djece u dobi od 10 do 14 godina, *pubertati proximi*, se pretpostavljala krivnja sve dok se ne bi dokazalo drugačije, odnosno da su *doli incapax*. Rimsko pravo prepoznalo je maloljetnike kao posebnu vrstu počinitelja kaznenih djela, a djeca do 14 godina bila su tretirana drugačijim, blažim kaznama te im se nije izricala smrtna kazna.²² Ono što je osujetilo shvaćanje o potrebi drugačijeg tretiranja maloljetnika bilo je pravilo kako zla namjera nadomješta dob (*malitia suplet aetatem*) i što je posljedično dovelo do jednakog kažnjavanja maloljetnih i punoljetnih počinitelja.²³

U srednjem vijeku granice kaznenopravne odgovornosti odgovarale su granicama pravnog priznavanja punoljetnosti. Dobna granica maloljetništva je bila drugačija za dječake, koji su punoljetnost stjecali s 14 godina u odnosu na djevojčice koje su postajale punoljetne s 12 godina²⁴. Maloljetnici su zbog svoje nezrelosti i mlađe dobi bili izjednačeni s osobama koji ne mogu biti sposobni za rasuđivanje te su smatrani nesposobnima za punu krivnju.²⁵ Za razliku od odredbi primorskih statuta²⁶ u *Constitutio Criminalis Carolina* iz 1532, nastojalo se osigurati drugačije postupanje prema maloljetnicima u odnosu na punoljetne osobe. Temelj drugačijeg tretmana maloljetnika činila je nedovoljna dob kao jedna od nesposobnosti za punu krivnju.²⁷ No, napredno shvaćanje o samnjenoj krivnji zbog dobne nezrelosti izbrisano je odredbom o zloj namjeri koja nadomješta dob, koja je mogla dovesti do izricanja krajnje

²⁰ D. Rittossa, M. Božićević-Grbić, *op.cit.* (bilj.17.), str. 617.

²¹ *Ibid.*,

²² *Ibid.*, prema Carić, A. (2004). *Zakon o sudovima za mladež i odredbe o maloljetnicima u Zakonu o prekršajima s komentarskim bilješkama, poveznicama i sudskom praksom*, Zagreb, str. 3.,4.

²³ *Ibid.*,

²⁴ *Ibid.*, str. 619., bilj. 16.: Trenutak prelaska u dorađu osobu za dječake je predstavljala navršena 14., a za djevojčice 12. godina. (Čl. 76. knjige četvrte, čl. 29. knjige osme Statuta grada Dubrovnika) Isto potvrđuje i Verböczy prema kome pravednu dob muškarci stječu sa 14, a djevojčice sa 12 godina u skladu sa starijim hrvatsko-ugarskim pravom.

²⁵ *Ibid.*, str. 620., Na nedorasle se gledalo kao i na duševne bolesnike, slaboumnike, gluhe i nijeme, odnosno na maloumne...

²⁶ Korčulanski (1265. god.) i Dubrovački statut (1272. god.) govore o kažnjavanju dječaka u dobi od 14 godina i mlađih, dok jedino Riječki statut (1530. god.) izričito zabranjuje kažnjavanje djece mlađe od 7 godina, ali je predviđena kaznena odgovornost djece od 7 do 14 godine. Dragičević Prtenjača, Bezić, *op.cit.* (bilj.9), str.8.

²⁷ Rittossa; Božićević-Grbić, *op.cit.*(bilj. 17.), str. 620.

kazne.²⁸ Doktrina *malitia suplet aetatem* (zla namjera nadomješta dob) i dalje se zadržala. Kazneni zakonik Marije Terezije iz 1768. nije predviđao kažnjavanje djece do njihove sedme godine, osim iznimno ako je postojala velika zla namjera. Maloljetnici od 7 do 14 godina su se blaže kažnjavali i nije im se u pravilu mogla izreći smrtna kazna osim iznimno ako se i oni nisu ponašali na izrazito zao način.²⁹ Dvadeset godina nakon, u duhu reformatorskih ideja prosvjetiteljskog apsolutizma, Kaznenim zakonikom Josipa II. iz 1787. prvi put je propisano pravilo o apsolutnom nekažnjavanju djece do 12 godina bez obzira na težinu počinjenog djela jer se smatralo kako oni ne mogu postupati s zlom namjerom odnosno *dolus malus*-om, a koji je bitan element kaznenog djela.³⁰

Novi institut, tal. *discernimento*, (razbor), koji se prvi put u kazneno pravo uvodi Kaznenim zakonom Leopolda Toskanskog iz 1786., ukinuo je do tada prihvaćenu doktrinu *malitia suplet aetatem*.³¹ Taj novi institut predstavlja posebnu maloljetničku ubrojivost koja se iscrpljuje samo u intelektualnom, ne i voljnom elementu. Kod djece do 12 godine dopuštala se primjena posebnih mjera, a oni koji su bili u kategoriji od 12 do 14 godina mogli su se blaže kazniti pod uvjetom da se kod njih ustanovio *discernimento*.³² Treća kategorija maloljetnika od 14 do 18 godina uvijek se kažnjavala, ali blaže.³³ Uvođenjem *discernimenta* nastao je veliki obrat na području maloljetničkog kaznenog prava pa je tako taj institut pronašao svoju primjenu i u postrevolucionarnim kaznenim zakonima u Francuskoj.³⁴ No, *discernimento* nije našao svoju primjenu u svim kaznenim zakonicima. Kazneni zakon o zločinstvima, prestupcima i prekršajima iz 1852. godine nije se temeljio na ovom institutu već je propisivao potpunu kaznenu neodgovornost djece mlađe od 10 godina, jer se smatralo kako oni ne mogu postupati s zlom namjerom (*dolus malus*), ali su bili prepušteni roditeljskom kažnjavanju.³⁵ Kazneno nedorasli, od 10 do 14 god. su bili ubrojivi, ali su se blaže kažnjavali. Tako osobe do 14 godina nisu

²⁸ Rittossa; Božičević-Grbić, *op.cit.* (bilj. 17.), str. 620.

²⁹ *Ibid.*, str. 621.

³⁰ *Ibid.*,

³¹ Učenje o discernimentu kao ubrojivosti koja se iscrpljuje samo u intelektualnim sposobnostima nastalo je pod utjecajem postavki klasične škole kaznenog prava. Institut discernimenta u kazneno zakonodavstvo prvi put je unesen u zakoniku Leopolda Toskanskog čiji je sastavljač bio Cesare Beccaria, jedan od glavnih zagovaratelja klasične škole kaznenog prava. *Ibid.*, str. 623.

³² *Ibid.*, str. 622.

³³ *Ibid.*,

³⁴ Francuski Kazneni zakonik iz 1791. (fran. *Code Penal*) koji je uspostavio granicu između maloljetnosti i punoljetnosti na 16 godina života, bez uvođenja minimalne granice kaznene odgovornosti, a osobama od 16 do 18 godina se nije mogla izreći smrtna kazna. Slično i u Napoleonovom Kaznenom zakoniku iz 1810. Godine, *Ibid.*,

³⁵ *Ibid.*, str. 624.

mogle biti osuđene za zločin, ali su mogle za prijestup ili prekršaj, pa ako bi one počinile zločin bile bi kažnjene za prekršaj.³⁶

Razvojem psihologije, sociologije i drugih znanosti o čovjeku te potrebe za zaštitom prava djece, početkom 20. stoljeća javila se potreba za drugačijim, prilagođenim pristupom prema maloljetnicima. To razdoblje obilježila je potreba davanja prednosti odgoju i rehabilitaciji maloljetnika uz stavljanje kažnjavanja u drugi plan.³⁷ Potaknut takvim idejama, donesen je Zakon o prisilnom uzgoju nedoraslih iz 1902. g. Tim zakonom podignuta je granica kaznenopravne odgovornosti maloljetnika sa 12 na 14 godina.³⁸ Pretečom, ali i začetnikom modernog maloljetničkog kaznenog sudovanja u Hrvatskoj smatra se Naredba bana Hrvatske, Slavonije i Dalmacije o kažnjavanju i zaštićivanju mladeži iz 1918. godine. Ona je ozakonjena 1922. god. i bila je na snazi sve do 1930. kada su stupili na snagu Krivični zakonik i Zakonik o sudskom krivičnom postupku Kraljevine Jugoslavije 1929.g. Naredba je sadržavala odredbe o materjalnopravnom i procesnopravnom položaju maloljetnika te o njihovom kažnjavanju i zaštiti, ali je sadržavala i odredbe o osnivanju sudova za mladež, tzv. *stolovi*, koji su bili nadležni suditi maloljetnim počiniteljima kaznenih djela (zločina, prijestupa i prekršaja) u dobi od 14 do 18 godine života.³⁹ Paralelno s Naredbom primjenjivao se Zakon o prisilnom uzgoju nedoraslih iz 1902.g.⁴⁰

Dobra praksa prekinuta je donošenjem Krivičnog zakonika i Zakonika o sudskom krivičnom postupku Kraljevine Jugoslavije čime načelno prestaje važiti Naredba iako su neke njezine odredbe, pa tako i odredbe o maloljetnicima bile preuzete u jugoslavensko kazneno zakonodavstvo.⁴¹ Primjena odredbi koje su se odnosile na maloljetnike bila je ograničena samo na mlađe maloljetnike, od 14-17 god., dok je za starije maloljetnike, one u dobi od 18-21 god. vrijedio režim za punoljetne počinitelje kaznenih djela.⁴²

³⁶ Dragičević Prtenjača, Bezić, *op.cit* (bilj. 9), str. 11.

³⁷ Rittossa; Božičević-Grbić, *op.cit.*(bilj. 17.), str. 625.

³⁸ Zakon je od posebnog značenja jer osim što se mjera "prisilnog uzgoja" mogla primijeniti na počinitelja mlađeg od 14 godina, ona se mogla izreći i zapuštenoj djeci u dobi od 10 do 14 godina koja su se odala skitnji, besposličarenju ili prosjačenju, *Ibid.*,

³⁹ Carić, A., Kustura, I., *Sudovi za mladež: ustrojstvo, sastav i nadležnost prema Zakonu o sudovima za Mladež*, HLJKPP, vol. 16, br. 2, 2009, str. 863.

Suce i DO za maloljetnike određivao je ban iz reda iskusnih sudaca. U Naredbi se nalazi i niz naprednih procesnih pravila pa je tako rasprava bila tajna, za određena kaznena djela bila je dopuštena primjena načela svrhovitosti, a bilo je propisano i da se postupak vodi u prostorijama prikladnima za odvojeno postupanje protiv "mlađahnih lica".

⁴⁰ Taj se zakon odnosio na djecu koja su ostvarila obilježja kaznenog djela, a nisu „još navršili četrnaestu godinu života...“. Prema tom Zakonu takva su se djeca smještala u „popravilište“, a prvo takvo 'popravilište' bilo je u Glini., Dragičević Prtenjača, Bezić, *op.cit* (bilj.9), str.12.

⁴¹ Carić, A., Kustura, I., *op.cit.* (bilj.39.), str. 863.

⁴² *Ibid.*,

Korak unatrag u postupanju prema maloljetnicima odlika je poslijeratnog kaznenog zakonodavstva kada je Zakonom o vrstama kazni iz 1946. i Krivičnim zakonikom iz 1948. pravni položaj maloljetnika sadržajno mijenjan tako da su se maloljetnicima mogle izreći sve kazne propisane za punoljetne počinitelje, uključujući i smrtnu kaznu.⁴³ I Zakon o krivičnom postupku iz 1948. je propisivao svega par odredbi o suđenju maloljetnim počiniteljima, a nešto više odredbi nalazilo se u Zakoniku o krivičnom postupku iz 1953.g.⁴⁴ Veliki korak prema suvremenom uređenju maloljetničkog kaznenog prava uslijedio je novelom Krivičnog zakonika i Zakonom o izmjenama i dopunama Krivičnog zakonika iz 1959. godine. Posebnom glavom Krivičnog zakonika, uređena je materija maloljetničkog kaznenog prava i to smijeru propisivanja odgojnih i kaznenih mjera koje se mogu izreći maloljetnicima, a povećana je i mogućnost individualizacije tretmana maloljetnim počiniteljima.⁴⁵ Stavljanjem u prvi plan interes djeteta i želju pomoći i zaštite, novelom je uvedena tripartitna podjela odgojnih mjera na disciplinske mjere, mjere pojačanog nadzora i zavodske mjere.⁴⁶ Novelom Zakonika o krivičnom postupku 1959. u 40 članaka detaljno je propisan poseban postupak prema maloljetnicima kojima sude posebno sastavljena vijeća.⁴⁷ Takav režim bio je na snazi sve do donošenja posebnog zakona kojim su se odredbe o maloljetnicima izdvojile iz kaznenog zakona i kao *lex specialis* dobile prednost nad odredbama za punoljetne počinitelje.

1997. godine donesen je prvi Zakon o sudovima za mladež kojim se po prvi put jednim posebnim zakonom detaljno i sveobuhvatno uredio kaznenopravni položaj maloljetnika i mlađih punoljetnika te je sadržavao sve potrebne materijalnopravne, procesnopravne i izvršne odredbe vezane uz prethodni postupak i postupak pred sudom.⁴⁸ Ovakav važan iskorak potaknut je idejom da maloljetnici zahtijevaju drugačiju i manje formalnu proceduru od one koja se primjenjuje prema odraslim počiniteljima kaznenih djela.⁴⁹ Pojam najboljeg interesa djeteta nigdje izričito nije naveden u ovome zakonu, ali se temelji na osnovnom načelu

⁴³ Carić, A., Kustura, I., *op.cit.* (bilj.39.), str., 864.

⁴⁴ I dalje su se maloljetnici nastojali odvojiti od punoljetnih počinitelja odredbama o dobnim kategorijama, odgojno-popravnim mjerama i posebnim sucima i sucima porotnicima koji su postupali u postupcima protiv maloljetnih počinitelja. I nešto više odredba o suđenja nalazi se u Zakonu iz 1953. Novina su odredbe o određivanju suca koji će stalno postupati kao predsjednik vijeća, suci i suci portonici biraju se iz reda profesora, učitelja, odgojitelja i dr. koje imaju iskustva u odgoju maloljetnika. *Ibid.*,

⁴⁵ *Ibid.*, str. 865.

⁴⁶ Slično je propisano i danas. Čl. 7.st. 1. Zakona o sudovima za mladež (NN. br. 84/2011, 143/2012, 148/2013, 56/2015, 126/2019), Odgojne mjere dijele se na mjere upozorenja, pojačanog nadzora, zavodske mjere, posebna, upućivanje u disciplinski centar.

⁴⁷ Sastav je uvijek isti: čine ga jedan sudac za maloljetnike i dva suca porotnika. Funkcionalna nadležnost podijeljena je između suca za maloljetnike koji provodi pripremni postupak i vijeća koje je nadležno za izricanje sankcija. Nadležnost suca za maloljetnike proširena je i određenim ovlastima suca u provođenju nadzora nad izvršenjem odgojnih mjera. *Ibid.*, str. 865.

⁴⁸ Rittossa; Božićević-Grbić, *op.cit.*(bilj. 17.), str. 629.

⁴⁹ Carić, A. *op.cit.* (bilj. 14.), str. 1

primum non nocere.⁵⁰ Odstupilo se od retributivne svrhe sankcioniranja, a primarna svrha kažnjavanja postala je specijalna prevencija uz primjenu načela individualizacije.⁵¹ Tim naprednim rješenjima Republika Hrvatska smjestila se među vodeća moderna maloljetnička zakonodavstva u Europi.⁵²

Kroz godine ukazale su se poteškoće u primjeni ZSM/97. koje su posljedično rezultirale donošenjem novog Zakon o sudovima za mladež iz 2011.g.⁵³ Njime je došlo do potpuno novog uređenja postupka prema maloljetnim počiniteljima kaznenog djela, dok materijalnopravne odredbe nisu u bitnome izmijenjene.⁵⁴ Izmjene i dopune bile su napravljene zbog potrebe usklađivanja s Kaznenim zakonom, unaprjeđenja pojedinih zakonskih odredaba te radi sadržajnog usklađivanja s izmjenama unesenim u Zakon o kaznenom postupku.⁵⁵ Od svog donošenja ZSM je mijenjan i dopunjavan još tri puta: 2012., 2013. i 2015.⁵⁶ Zadnja, ujedno i četvrta izmjena dogodila se 2019. godine kada su, radi usklađivanja nacionalnog zakonodavstva s pravnom stečevinom Europske unije, prenesene 2 Direktive od kojih će jedna u nastavku biti i detaljnije izložena.⁵⁷

4. MODELI MALOLJETNIČKOG PRAVOSUĐA

Maloljetničko pravosuđe danas polazi od 3 glavna i najšire prihvaćena modela koji čine osnovu postupanja prema maloljetnim delikventima: zaštitnički, pravosudni i mješoviti model s elementima restorativne pravde.⁵⁸ Osim ove osnovne podjele neki autori danas ističu i drugačije modele maloljetničkog pravosuđa.⁵⁹

⁵⁰ Lechner, S., *Najbolji interes maloljetnika u kaznenom pravu*, Specijalistički rad, 2021. Zagreb, str. 50.

⁵¹ Carić, A., *op. cit.* (bilj. 14.), str. 4.

⁵² Carić, A., Kustura, I., *op.cit.* (bilj.39.), str. 858.

⁵³ Zakon o sudovima za mladež 2011., NN 84/2011. Uz niz poteškoća u primjeni zakona, kao temeljni nedostatak uočena je šturost podataka o ličnosti, kao i nedovođenje u vezu tih podataka s maloljetničkom sankcijom.

Rittossa; Božičević-Grbić, *op.cit.* (bilj. 17.), str. 651.

⁵⁴*Ibid.*, str. 660.

⁵⁵ Zakon o kaznenom postupku, NN br. 152/08, 76/09, 80/11, 91/12, 143/12, 56/13, 145/13, 152/14 i 70/17

⁵⁶ Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o sudovima za mladež NN 143/12, NN 148/13, NN 56/15

⁵⁷ Zakon o sudovima za mladež, *op.cit.* (bilj. 44), Direktiva 2012/29/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 25. listopada 2012. o uspostavi minimalnih standarda za prava, potporu i zaštitu žrtava kaznenih djela te zamjeni Okvirne odluke Vijeća 2001/220/PUP (SL L 315,14. 11. 2012.) i Direktiva 2016/800/EU Europskog parlamenta i Vijeća, *op. cit.* (bilj. 8.), Petö Kujundžić, L., *Novi Informator: Izmjene i dopune Zakona o sudovima za mladež*, siječanj 2020.

⁵⁸ Kovačević, M., (2013). *Osnovni modeli maloljetničkog pravosuđa s osvrtom na ulogu i položaj socijalnog rada*. Ljetopis socijalnog rada, 20 (2), str. 303.

⁵⁹ *Ibid.*, str. 303.

4.1. Zaštitni model

Ideja zaštitnog modela javlja se krajem 19. st. kao posljedica ubrzanog razvoja znanosti o čovjeku.⁶⁰ Dolazi se do revolucionarnog obrata jer se sve više govori o kaznenom pravu koje proučava osobnost i individualne potrebe maloljetnih počinitelja, naspram kaznenog prava koje proučava obilježja kaznenih djela.⁶¹ Državna tijela preuzimaju brigu o najboljem interesu i javljaju se u ulozi roditelja (*parens patriae doktrina*).⁶² Odstupa se od pretjeranog formalizma, a centri za socijalnu skrb dobivaju značajnu ulogu pri procjeni maloljetnikove ličnosti te obiteljskih i imovinskih prilika i sugeriraju kako na koji način bi trebalo sankcionirati kriminalno ponašanje.⁶³ Ovaj model počiva prije svega na idejama o zaštiti i pomoći, zbog čega je utjecao na nacionalna zakonodavstva i uveo nužnost individualiziranog pristupa i dostupnosti niza sankcija obogaćenih odgojnim mjerama, a sve u cilju odgoja, zaštite i pomoći.⁶⁴ Pored pozitivnih strana ovog modela isticale su se i negativne poput značajnog zadiranja centara za socijalnu skrb u sferu obiteljskog života, koje se smatralo vršenjem odgojnih eksperimenata i velikim zadiranjem u prava maloljetnika.⁶⁵ Zbog mogućeg neujednačenog postupanja dovedeno je u pitanje i načelo pravičnosti i pravne sigurnosti.⁶⁶ Iako je sve više zemalja odstupilo od čistog zaštitničkog modela, određeni elementi ovog pristupa zadržani su i dalje.⁶⁷

4.2. Pravosudni model

Porast maloljetničkog kriminala u Europi i SAD-u 80-ih i 90-ih⁶⁸ godina prošlog stoljeća, nagnao je mnoge države da se okrenu strožem kažnjavanju maloljetnika, slabije vodeći računa

Winterdyck razlikuje zaštitnički, korporativni, modificirani pravosudni, pravosudni, participativni i model kontrole kriminala dok se po Cavadinu i Dignanu izdvajaju zaštitnički, pravosudni, model minimalne intervencije, restorativni i neokorekcionistički model.

⁶⁰ Kovačević, M., *op. cit. (bilj.58.)*, str. 303.

⁶¹ *Ibid.*, str. 303.

⁶² *Ibid.*, str. 303.

⁶³ *Ibid.*, str. 304.

⁶⁴ *Ibid.*, str. 305.

⁶⁵ *Ibid.*, str. 304.

⁶⁶ *Ibid.*, str. 305.

⁶⁷ *Ibid.*, str. 306.

Isticanje najboljeg interesa maloljetnika u prvi plan i dalje dominira u praksi izricanja sankcija, a za odabir adekvatne mjere reagiranja od ključnog je značaja upoznavanje maloljetnikove ličnosti i obiteljskih te materijalnih prilika. Angažman centara za socijalnu skrb u odabiru i izvršenju sankcije također ostaje kao nezaobilazna odlika suvremenog načina reagiranja.

⁶⁸ Sedamdesetih i osamdesetih godina prošlog stoljeća u Europi je zabilježen porast maloljetničkog kriminala ,dok se SAD tijekom osamdesetih i devedesetih godina dvadesetog stoljeća suočava s rastućim valom nasilničkog ponašanja maloljetnika, *Ibid.*,

o socijalnoj zaštiti ove ranjive kategorije.⁶⁹ U ovom modelu maloljetnika se promatra kao odraslo biće, sposobno odlučivati osvojim postupcima i koji se svojevoljno opredjeljuje za društveno neprihvatljivo ponašanje.⁷⁰ Gubitku vjere u rehabilitaciju i formiranju ovog modela doprinjela je penološka struja predvođena Robertom Martinsom i dobro poznatom krilaticom *nothing works*.⁷¹ No, kroz godine ta ideja je opovrgnuta kroz daljnja istraživanja te je utvrđeno da je lošim ishodima sankcija pridonijela tadašnja društvena i politička situacija SAD-a.⁷² Pravosudni pristup ne polazi samo od strožeg kažnjavanja već i garantiranja maloljetnikove pravne sigurnosti kao i zaštita od nerazmjernosti kod odmjeravanja sankcija što je bila negativna strana zaštitničkog modela.⁷³ Sada se manje pažnje pridaje ličnosti maloljetnika, a sankcije koje se izriču su većinom penalne uz prošireni registar raspoloživih sankcija, među kojima se posebno ističu zavodske mjere, a uloga socijalnih službi se umanjuje.⁷⁴ Po represivnijem pristupu prema maloljetnim prijestupnicima poznati su Engleska i Wales, no Francuska i Nizozemska također ne zaostaju u zaošttravajnju kaznenog popostupanja prema maloljetnim prijestupnicima.⁷⁵ Pojednostavljivanje mehanizama reagiranja na maloljetnički kriminal, suzbijanje nadležnosti i aktivnosti socijalne službe i spuštanje praga tolerancije nisu dali željene rezultate. Bez obzira ne uspjeh, ogromnu zaslugu ovog modela odražava činjenica što je zahvaljujući njemu došlo do proklamiranja adekvatnije zaštite procesnih i drugih prava maloljetnika i što je potaknuo detaljno propisivanje maloljetničkih procesnih prava kroz dokumente međunarodne zaštite, ali i kroz praksu Europskog suda za ljudska prava (u daljnjem tekstu: ESLJP).⁷⁶

4.3. Mješoviti model

Mješoviti model pravosuđa predstavlja kombinaciju pravosudnog i zaštitničkog modela sa sve izraženijim elementima restorativne pravde. Uzroke pojave maloljetničke delikvencije traži u kombinaciji osobnih karakteristika maloljetnika i njegove okoline, a za odgovor na takvu situaciju nudi određenu kombinaciju formalne reakcije s precizno propisanim postupkom i

⁶⁹ Kovačević, M., *op. cit.* (bilj.58.), str. 306.

⁷⁰ Lechner, S., *op. cit.* (bilj. 50.), str. 20.

⁷¹ Kovačević, M., *op. cit.* (bilj.58.), str. 307.

Ništa nije djelotvorno u pogledu popravljanja osuđenih, reintegracije i sprečavanja povrata

⁷² *Ibid.*, str. 307.

⁷³ *Ibid.*,

U praksi se zapravo događalo to da su maloljetnici nerijetko odvajani od svojih obitelji na neodređeno vrijeme i upućivani u ustanove u kojima su bili izloženi »kriminalnoj zarazi« ili su pak bili prepušteni kreativnosti službe socijalnog rada.

⁷⁴ *Ibid.*, str. 308.

⁷⁵ *Ibid.*,

⁷⁶ *Ibid.*, str. 310.

jamčenjem procesnih prava te važnom ulogom centra za socijalnu skrb.⁷⁷ U mješovitom modelu sve su primjetniji i elementi restorativne pravde. Oni omogućava zaobilaznje formalnog postupka putem različitih alternativa i diverzantskog postupanja čime se nastoje pomiriti zahtjevi žrtve i zajednice s ponašanjem počinitelja.⁷⁸ Ovaj model prvotno se javio u Škotskoj u kojoj postoje posebni organi (*Children's Hearing*) koji se brinu o socijalnim potrebama maloljetnika koji su u sukobu sa zakonom, a nekažnjavanje maloljetnika uz primjenu zaštitnih i edukativnih mjera oblik su ovog modela u Belgiji.⁷⁹

4.4. Model zastupljen u Hrvatskoj

Danas zastupljena rješenja u većini europskih država, ali i Republici Hrvatskoj pripadaju nekom od oblika mješovitog sustava. Naše maloljetničko pravo prvanstveno stavlja naglasak na ličnost maloljetnika te odgojnu i zaštitnu funkciju sankcija, čime dolazi do izražaja utjecaj zaštinog modela. Istodobno im se jamči pravna sigurnost i poštivanje svih standarda međunarodne zaštite proizašlih iz pravosudnog modela. Primjena sankcija i samo kažnjavanje su *ultima ratio* sprječavanja maloljetničke delikvencije pa se sve više pažnje posvećuje odgoju i primjeni neformalnih mjera.⁸⁰ Elementi restorativne pravde vidljivi su prilikom korištenja mjera diverzije od strane državnog odvjetnika. Hrvatski je zakonodavac tako uveo mogućnost rješavanja slučajeva izvan formalnog postupka široko prihvaćajući načelo svrhovitosti⁸¹ u postupanju prema maloljetnicima. U slučaju uvjetovane svrhovitosti državni odvjetnik može odluku o nepokretanju kaznenog postupka prema maloljetniku uvjetovati njegovim ispunjenjem određenih obveza koje se tretiraju kao neformalne sankcije.⁸² Način

⁷⁷ Kovačević, M., op. cit. (bilj.58.), str. 311.

⁷⁸ Ibid., str. 311.

Restorativna pravda, s druge strane, olakšava i socijalnu reintegraciju maloljetnika, jer umanjuje otpor uže i šire zajednice prema prestupniku, pri čemu u realizaciji restorativnih programa ključnu ulogu dobiva upravo socijalni rad s adekvatno obučanim stručnjacima

⁷⁹ Ibid.,

⁸⁰ Carić, A., Kustura, I., *Kamo ide hrvatsko maloljetničko kazneno zakonodavstvo? 1. dio*, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu, 47 (3), str. 614.

Temelji uvođenja neformalnih postupaka prema maloljetnim delinkventima nalazi se u pojedinim međunarodnim dokumentima. Tako Pekinška pravila u prav. 11.1 određuju: „Kad god je prikladno, treba razmotriti mogućnost rješavanja slučajeva maloljetnih počinitelja bez formalnog postupka pred nadležnim vlastima“, Konvencija, čl. 40. st. 2. „Države stranke nastojat će promicati uvođenje zakona, postupaka, upravnih tijela i ustanova posebno namijenjenih djeci koja su osumnjičena ili optužena, ili se utvrdilo da su prekršila krivični zakon: osobito određivanjem mjera postupanja s takvom djecom bez pribjegavanja sudskim postupcima, uz osiguranje punog poštivanja ljudskih prava i pravne zaštite kad god je to primjereno i poželjno“. Pekinška pravila, pravilo 11. točka 1 „Potrebno je uzeti u razmatranje, kad god je to primjereno, mogućnost djelovanja na maloljetne počinitelje bez formalnog suđenja pred nadležnim vlastima.“

⁸¹ ZSM razlikuje bezuvjetnu svrhovitost, uvjetovanu svrhovitost i svrhovitost temeljem supsidijariteta kaznenog postupanja.

⁸² Carić, A., Kustura, I., op. cit. (bilj. 80.), str. 616.

primjene neformalnih sankcija u obliku izvansudske nagodbe eksperimentalno je izveden u Hrvatskoj početkom 2000.g. u okviru „Projekta izvansudske nagodbe u hrvatskoj praksi”⁸³ čime se pokazalo da ima pozitivno odgojno i preventivno djelovanje.⁸⁴

5. POSEBNOST MALOLJETNIČKOG SUDOVANJA

Pravni položaj maloljetnih delinkvenata oduvijek se razlikovao od pravnog statusa punoljetnih počinitelja kaznenih djela.⁸⁵ Usprkos različitom tretmanu maloljetnih počinitelja nasparn punoljetnih, sudovi za maloljetnike pojavili su se najkasnije. Napretkom psihologije i drugih znanosti o čovjeku došlo se do spoznaje da se prema maloljetnicima ne može postupati jednako kao i prema punoljetnim osobama, naročito zbog njihove osjetljivosti i zbog posljedica koje bi suđenje ostavilo na njihovu psihički i emocionalni razvoj⁸⁶. Već se polovinom 19. stoljeća došlo do shvaćanja da dovođenje maloljetnog počinitelja kaznenog djela pred redovan kazneni sud i njegovo podvrgavanje strogoj i formalnoj sudskoj proceduri, namjenjenoj odraslim počiniteljima, može štetno utjecati na njegov daljnji razvoj delinkventa te zbog toga maloljetnicima treba zajamčiti poseban način postupanja u kojemu će "krutost i formalizam redovitog kaznenog postupka biti svedeni na minimum".⁸⁷

Donošenjem posebnog zakona 1899.g.⁸⁸, koji je predviđao osnivanje sudova za maloljetnike, utjecalo se na razvoj takvih sudova i u Europi gdje su neke države posebnim zakonima predviđale formiranje posebnih organizacijskih jedinica koje se više ili manje razlikuju od

⁸³ Carić, A., Kustura, I., *op. cit.* (bilj. 80.), str. 616.

U radu Lechner, S., *op. cit.* (bilj. 50.), str. 22., navode se rezultati projekta: taj projekt realiziran je u okviru nalažanja posebne obveze da maloljetnik prema vlastitim mogućnostima popravi ili nadoknadi štetu počinjenu kaznenim djelom u Stručnoj službi za izvansudsku nagodbu i u posredstvu stručno osposobljene osobe za vođenje postupka. Do 2006. godine je na taj način riješeno oko 350 slučajeva, prilikom čega je sporazum postignut u 88% slučajeva onih koji su pristali na takvu nagodbu (njih 150), a u 92% slučajeva je ta nagodba i uspješno izvedena.

⁸⁴ Miroslavljević, A., Koller-Trbović, N., a Lalić-Lukač, D.: *Evaluacija uspješnosti izvansudske nagodbe u stručnoj službi za izvansudsku nagodbu u Zagrebu*, Kriminologija i socijalna integracija. Vol. 18 (2010) Br. 2, str. 88. Riječ je o modelu izvansudske nagodbe koji se provodi tijekom predpripremnog kaznenog postupka prema maloljetnicima i mlađim punoljetnim osobama, počiniteljima kaznenih djela. Istraživanje je provedeno na uzorku od 209 počinitelja kaznenih djela koji su u razdoblju od srpnja 2006. do kraja 2009.g. bili uključeni u proces izvansudske nagodbe. Gledano kroz ukupan broj slučajeva upućenih u izvansudsku nagodbu, dakle od njih 209, izvansudska nagodba bila je uspješna u 76% slučajeva

⁸⁵ Carić, A., *op. cit.* (bilj. 14.), str. 1.

⁸⁶ Carić, A., Kustura, I., *op. cit.* (bilj. 39.), str. 585.

⁸⁷ Carić, A., *op. cit.* (bilj. 14.), str. 4.

⁸⁸ *Act to Regulate the Treatment and Control of Dependent, Neglected and Delinquent Children*, koji je predviđao formiranje sudova za maloljetnike u pokrajinama države Illinois. Nije bio poseban sud, već je redovnom kaznenom sudu predano u nadležnost vođenje postupaka. Carić, A., Kustura, I., *op. cit.* (bilj. 39.), str. 859.

redovnih kaznenih sudova.⁸⁹ No, drugačiji oblik sudovanja od onog usvojenog u Americi i ostatku Europe pojavio se u skandinavskim zemljama. Nadležnost za postupanje prenosila se na lokalna samoupravna tijela kojima je dužnost bila pružanje zaštite i pomoći svim maloljetnicima kojima je takva pomoć potrebna.⁹⁰ Takav oblik upravnog sudovanja najdosljednije je proveden u skandinavskim zemljama, a svoj trag nije prenio na ostale zemlje zbog stroge decentralizacije odbora te proširene nadležnosti.⁹¹

Danas postoje različite organizacijske mogućnosti ustroja maloljetničkog pravosuđa, ovisno o nizu socijalnih, kriminalnopolitičkih i pravnih čimbenika. Sudovi za maloljetnike mogu se ustrojiti u okviru redovnog pravosuđa (sudovi opće nadležnosti) kao integralni dio općeg sudskog sustava u zemlji ili izvan njega kao specijalizirano pravosuđe, tj. kao posebna i samostalna vrsta sudova. Raznovrsne oblike sudova za postupanje prema maloljetnicima možemo tako razvrstati u 5 skupina:

1. Posebni i specijalizirani sudovi za maloljetnike koji su organizacijski i prostorno odvojeni od redovnih sudova, sa specijaliziranim osobljem i pomoćnim službama u okviru suda ili izvan njega⁹²
2. Sudovi za maloljetnike kao posebna odjeljenja specijalnih sudova, npr. obiteljskih sudova (*family courts*) ili sudova za obiteljske odnose (*domestic relations courts*), a rješavaju sve predmete povezane s obitelji i imaju kaznenu i građansku nadležnost.⁹³
3. Sudovi za maloljetnike kao posebna odjeljenja (odjeli, vijeća) redovnih sudova opće nadležnosti. Ovo je ujedno i klasičan oblik ustroja maloljetničkih sudova i odražava ideju jedinstva pravosuđa.
4. Redovni kazneni sudovi koji sude i maloljetnicima. Oni nisu sudovi za maloljetnike *per se* već imaju dvostruku ulogu redovnog kaznenog suda za punoljetne počinitelje i maloljetničkog suda.⁹⁴
5. Skandinavski model sa sustavom upravnog sudovanja.⁹⁵

⁸⁹ Carić, A., Kustura, I., *op.cit.* (bilj.39.), str. 860.

⁹⁰ *Ibid.*, str. 860., 1892. g. u Norveškoj je Bernhard Getz izradio nacrt Zakona o osnivanju odbora dječje zaštite.

⁹¹ *Ibid.*,

⁹² *Ibid.*, str. 861., To je najviši oblik specijalizacije maloljet. sudovanja i za njegovo normalno djelovanje nužno je osigurati dovoljan broj predmeta, pa se takvi sudovi rijetko susreću.

⁹³ *Ibid.*, Oni održavaju ideju socijalnog jedinstva obitelji i shvaćanje da je za uspješan tretman potrebno raditi s cijelom obitelji. Ovi sudovi karakteristični su za Japan.

⁹⁴ *Ibid.*, Ti sudovi najčešće primjenjuju istu proceduru kao i kad sude punoljetnim počiniteljima, no maloljetnicima se izriču blaže kazne ili se propisuju posebne sankcije.

⁹⁵ *Ibid.*, (bilj.39.), str. 860.

6. POITIVNOPRAVNO UREĐENJE POSTUPANJA PREMA MALOLJETNICIMA

Razvoj kaznenog prava za maloljetnike u 20. st. kretao se u smjeru sve većeg razlikovanja i odvajanja od općeg kaznenog prava. Danas se o maloljetničkom pravu govori kao posebnoj grani kaznenog prava kojom se uređuje materijalnopravni, procesnopravni i kaznenopravno izvršni položaj maloljetnih počinitelja.⁹⁶ Zbog različitog položaja naspram punoljetnih počinitelja donose se i posebni zakoni za sudove za mladež kojima ih se štiti od strogoće kaznenog postupka.

Glavni izvor maloljetničkog kaznenog prava u Republici Hrvatskoj je Zakon o sudovima za mladež (u daljnjem tekstu: ZSM).⁹⁷ On je temeljni dokument koji kao *lex specialis* uređuje odredbe za mlade počinitelje kaznenih djela (maloljetnike i mlade punoljetnike) u materijalnom kaznenom pravu, odredbe o sudovima, o kaznenom postupku i o izvršenju sankcija te propise o kaznenopravnoj zaštiti djece.⁹⁸ Odredbe Kaznenog zakona, Zakona o kaznenom postupku, Zakona o sudovima, Zakona o zaštiti osoba s duševnim smetnjama, zakona kojima se uređuje izvršenje sankcija za kaznena djela i drugi opći propisi primjenjuju se samo ako ZSM-om nije drukčije propisano.⁹⁹

Prema zakonu, maloljetnik je osoba koja je u vrijeme počinjenja djela navršila četrnaest, a nije navršila osamnaest godina života, a mlađi punoljetnik je osoba koja je u vrijeme počinjenja djela navršila osamnaest, a nije navršila dvadeset i jednu godinu života.¹⁰⁰ Zakon tako polazi od uskog pojma maloljetničke delikvencije koji čine samo kaznena djela, a ne i druga protupravna ponašanja maloljetnika kojima je potrebno pružiti odgoj, pomoć i zaštitu te propisuje primjenu svojih odredaba isključivo prema maloljetnicima koji su počinili neko kazneno djelo. Postoji isključiva nadležnost vijeća za mladež u pogledu svih kaznenih djela, čak i onih najtežih.¹⁰¹ Zakon se ne primjenjuje na osobe ispod 14 godina, one se

⁹⁶ Zagorec, M., *op. cit.* (bilj. 1.), str. 284.

⁹⁷ Zakon o sudovima za mladež, *op. cit.* (bilj.46.)

⁹⁸ *Ibid.*, čl. 1. st. 1.

⁹⁹ Kazneni zakon, *op.cit.* (bilj. 11), Zakon o kaznenom postupku, (NN br. 152/08, 76/09, 80/11, 121/11, 91/12, 143/12, 56/13, 145/13, 152/14, 70/17, 126/19, 126/19, 80/22), Zakon o sudovima,(NN, br. 28/13, 33/15, 82/15, 82/16, 67/18, 126/19, 130/20, 21/22, 60/22), Zakon o zaštiti osoba s duševnim smetnjama,(NN br. 76/14)

Izvršenje sankcija uređeno je Zakonom o izvršenju sankcija izrečenih maloljetnicima za kaznena djela i prekršaje, Pravilnikom o načinu izvršavanja odgojnih mjera, Pravilnikom o načinu izvršavanja odgojne mjere upućivanja u odgojni zavod te Pravilnikom o načinu izvršavanja kazne maloljetničkog zatvora u kaznenom i prekršajnom postupku.

¹⁰⁰ Čl. 2. ZSM.

¹⁰¹ Carić, A., Kustura, I., *op.cit.* (bilj.39.), str. 868.

smatraju apsolutno kazneno neodgovornima¹⁰² i ne izvode se pred sud niti se prema njima primjenjuju sankcije predviđene za maloljetnike, već se prepuštaju centrima za socijalnu skrb koji poduzimaju izvankaznene mjere pomoći i zaštite.¹⁰³

Odredbe ZSM-a primjenjuju se i u postupcima prema odraslim¹⁰⁴ počiniteljima koji su počinili određena¹⁰⁵ kaznena djela na štetu djece i maloljetnika. U tom slučaju djeca i maloljetnici predstavljaju žrtve kaznenih djela odraslih te se smatra da se oni mogu zaštititi samo ako bi se postupak vodio uz primjenu adekvatnih mjera kojima se mogu spriječiti štetne posljedice za njihov odgoj i razvoj koji bi uzrokovao dolazak na sud.¹⁰⁶

Kazneni postupak prema maloljetnicima kakav danas poznajemo predstavlja poseban oblik kaznenog postupka koji se u mnogim segmentima razlikuje od redovnog kaznenog postupka. Te razlike uvjetovane su mladom dobi počinitelja i posebnom svrhom koja se želi ostvariti.¹⁰⁷ On je u funkciji ostvarenja odgojne i zaštitne svrhe sankcija¹⁰⁸, a utjecaj na cjelokupnu maloljetnikovu ličnost treba početi još i za vrijeme trajanja postupka, sve do izvršenja izrečene mjere.¹⁰⁹ Naglasak zaštitne svrhe proizlazi i iz proklamiranih odredbi Pekinških pravila koja ističu da: „Sustav maloljetničkog sudovanja mora staviti težište na dobrobit maloljetnika...”¹¹⁰ Zbog svega navedenog, suvremeni kazneni postupak prema maloljetnicima neformalan je, hitan i jednostavniji jer se polazi od shvaćanja da stroga i formalna procedura može štetno utjecati na daljnji razvoj maloljetnika.¹¹¹

Naš ZSM usvojio je europski kontinentalni model maloljetničkog sudovanja prema kojem maloljetnicima sude vijeća za mladež koja se formiraju u posebnim odjelima u okviru sudova opće nadležnosti.¹¹² Odredbe o sudovima nalaze se u čl. 37. prema kojem se u općinskim sudovima u sjedištu županijskog suda i u županijskim sudovima ustrojavaju odjeli

¹⁰² Čl. 49. ZSM, Kad je u postupku utvrđeno da osoba u vrijeme počinjenja kaznenog djela nije navršila četrnaest godina života, kaznena prijava bit će odbačena ili postupak obustavljen i podaci o djelu i počinitelju bit će dostavljeni centru za socijalnu skrb.

¹⁰³ Carić, A., *op. cit.* (bilj. 14.), str. 3.

¹⁰⁴ *Odrasli* počinitelj obuhvaća osobe koje su u vrijeme počinjenja navršile 21 godinu života

¹⁰⁵ Čl. 113. st. 3., toč. 1. i 2. ZSM

¹⁰⁶ Carić, A., Kustura, I., *op. cit.* (bilj. 39.), str. 870.

¹⁰⁷ Za razliku od svrhe kažnjavanja punoljetnih počinitelja koja je među ostalim usmjerena društvenoj osudi, tj. retribuciji, a obuhvaća i generalnoproventivne, specijalnoproventivne te rehabilitacijske elemente. čl. 41. Kaznenog zakona, *op. cit.* (bilj. 11)

¹⁰⁸ Čl. 6. st. 1. i 2. ZSM

¹⁰⁹ Carić, A., Kustura, I., *op. cit.* (bilj. 80.), str. 607.

¹¹⁰ Čl. 5.1 Pekinških pravila, *op. cit.* (bilj. 10.)

¹¹¹ Carić, A., Kustura, I., *op. cit.* (bilj. 80.), str. 619.

¹¹² Čl. 37. Zakona o sudovima, *op. cit.*, (bilj. 99.); U sudovima u kojima ima više sudskih vijeća, odnosno sudaca pojedinaca koji odlučuju o stvarima iz jednog ili više srodnih pravnih područja osnivaju se odjeli u čiji sastav ulaze suci koji o tim stvarima odlučuju.

za mladež koji se sastoje od vijeća za mladež i sudaca za mladež. Odjel za mladež temeljna je organizacijska jedinica koju uz vijeće i suce za mladež čine i suci porotnici, istražni sudac te stručni suradnici.¹¹³

Sastav vijeća razlikuje se od vijeća koja sude odraslim počiniteljima. Vijeće za mladež općinskog suda sudi u sastavu od jednog suca za mladež i dva suca porotnika za mladež, dok vijeće županijskog suda sudi u prvom stupnju u sastavu od jednog suca za mladež i dva suca porotnika za mladež, a u drugom stupnju sudi u sastavu od tri suca, od kojih je najmanje jedan sudac za mladež.¹¹⁴ Iz toga proizlazi da sastav vijeća ovisi o vrsti suda, vrsti postupka i o tome sudi li se maloljetniku, mlađem punoljetniku ili odraslom počinitelju kaznenog djela na štetu djece i maloljetnika.¹¹⁵

Od posebnosti po kojima se maloljetničko pravo razlikuje od redovnog kaznenog pravosuđa ističu se i odredbe koje se odnose na odabir i posjedovanje potrebnih stručnih znanja i sposobnosti.¹¹⁶ Suci za mladež i državni odvjetnici za mladež tako moraju imati izraženu sklonost za odgoj, potrebe i probitke mladeži te vladati osnovnim znanjima s područja kriminologije, socijalne pedagogije, psihologije mladih i socijalnog rada za mlade osobe.¹¹⁷ Suci porotnici za mladež imenuju se iz reda profesora, učitelja, odgojitelja i drugih osoba koje imaju radnog iskustva u stručnom odgojnom radu s mladim osobama.¹¹⁸

Svrha je takvih posebno kvalificiranih vijeća zaštita maloljetnika od negativnih posljedica na njihov psihofizički razvoj kojima bi mogli biti izloženi pred sudom.

Vrste sankcija koje se propisuju za maloljetnike i njihova primjena i danas su glavni kriterij za ocjenu vrijednosti svakog nacionalnog maloljetničkog zakonodavstva.¹¹⁹ Naše maloljetničko kazneno zakonodavstvo poznaje tri vrste maloljetničkih sankcija koje se primjenjuju na mlade počinitelje kaznenih djela: odgojne mjere i kaznu maloljetničkog zatvora, a uz uvjete predviđene ZSM-om i sigurnosne mjere.¹²⁰ Maloljetnicima se ne mogu izreći sankcije propisane Kaznenim zakonom za punoljetne počinitelje: zatvorska kazna, novčana kazna, ni uvjetna osuda, ali im se mogu odrediti neke od sigurnosnih mjera.¹²¹

¹¹³ Sudovi iz članka 37. stavka 1. i državna odvjetništva koja pred njima postupaju, imaju stručne suradnike: socijalne pedagoge, socijalne radnike i psihologe. Čl. 43. st. 1. ZSM

¹¹⁴ Čl. 45. st. 1.-5 ZSM.; Vijeće za mladež Visokog kaznenog suda Republike Hrvatske odlučuje u drugom stupnju u sastavu od tri suca. Kad odlučuje u trećem stupnju i o izvanrednim pravnim lijekovima, vijeće Vrhovnog suda Republike Hrvatske sastavljeno je po općim propisima.

¹¹⁵ Carić, A., Kustura, I., *op. cit.* (bilj. 39.), str. 868.

¹¹⁶ *Ibid.*, str. 866.

¹¹⁷ Čl. 38. ZSM

¹¹⁸ Čl. 41. st. 2. ZSM

¹¹⁹ Carić, A., *op. cit.* (bilj. 14.), str. 8.

¹²⁰ Čl. 5. st. 1. u vezi sa čl. 31. ZSM

¹²¹ Carić, A., *op. cit.* (bilj. 14.), str. 8.

Hrvatsko maloljetničko kazneno pravo tako predviđa velik raspon raznovrsnih sankcija od kojih su odgojne mjere glavna vrsta sankcija, a uz to propisuje i kaznu oduzimanja slobode. Prema maloljetniku sud može uz odgojnu mjeru ili kaznu maloljetničkog zatvora izreći i sigurnosne mjere sukladno odredbama Kaznenog zakona.¹²² Zakon poznaje i jednu specifičnu sankciju kao zamjenu za kaznu maloljetničkog zatvora, a to je pridržaj izricanja maloljetničkog zatvora.¹²³ U Zakonu se primjena pojedine odgojne mjere ne veže za propisanu vrstu i visinu kazne kao kod punoljetnih počinitelja kaznenih djela, pa prema tome sud u svakom konkretnom slučaju ima slobodu pri izboru odgojne mjere¹²⁴. Ipak, da bi sudu olakšao posao zakonom su propisani određeni kriteriji koji olakšavaju izbor određene mjere, a odnose se na ličnost i okruženje maloljetnika te njegovu kriminalnu prošlost.¹²⁵ Može se zaključiti da je to jasna poruka sudu o potrebi prihvaćanja "načela razmjernosti" pri izricanju maloljetničkih sankcija, a proklamira ga i čl. 5. Pekinških pravila, prema kojemu odluka suda uvijek treba biti razmjerna "okolnostima kako počinitelja tako i kaznenog djela".¹²⁶ Danas je u tijeku proces deinstitucionalizacije koju su potaknule ideje Pekinških pravila, a potiče se da maloljetnik što dulje ostaje pod obiteljskim nadzorom.¹²⁷ Stoga i naše zakonodavstvo polazi od hvaćanje da je obitelj najbolja socijalizacijska sredina za odgoj maloljetnika, a na izdvajanje iz obitelji se gleda kao krajnu mjeru.¹²⁸ Obitelj i danas predstavlja vodeću ulogu u našem društvu i ima snažan utjecaja na daljnji razvoj djece i maloljetnika. Zbog izrazito velikog značaja, utjecaj obitelji često predstavlja glavno polazište pri istraživanjima pojava maloljetničke delikvencije. U sklopu istraživanja maloljetničke delikvencije i otkrivanju

¹²² Čl. 31. st. 1. ZSM

¹²³ Čl. 7. st. 1. Odgojne mjere jesu:

- 1) sudski ukor,
- 2) posebne obveze,
- 3) pojačana briga i nadzor,
- 4) pojačana briga i nadzor uz dnevni boravak u odgojnoj ustanovi,
- 5) upućivanje u disciplinski centar,
- 6) upućivanje u odgojnu ustanovu,
- 7) upućivanje u odgojni zavod,
- 8) upućivanje u posebnu odgojnu ustanovu.

Čl. 24. st.1. ZSM; Maloljetnički zatvor je kazna lišenja slobode,

Čl. 28. st.1.; Pridržaj izricanja maloljetničkog zatvora

¹²⁴ Carić, A., *op. cit.* (bilj. 14.), str. 9.

¹²⁵ *Ibid.*, Tako čl. 8. ZSM; Pri izboru odgojne mjere sud će uzeti u obzir maloljetnikovu dob, njegovu psihofizičku razvijenost i osobine, težinu i narav počinjenoga djela, pobude iz kojih i okolnosti u kojima je djelo počinio, ponašanje nakon počinjenog djela i osobito je li, ako je to mogao, pokušao spriječiti nastupanje štetne posljedice ili nastojao popraviti počinjenu štetu, odnos prema oštećeniku i žrtvi, njegove osobne i obiteljske prilike, je li i prije činio kaznena djela i je li mu već bila izrečena maloljetnička sankcija, sve okolnosti koje utječu na izbor takve odgojne mjere kojom će se najbolje ostvariti svrha odgojnih mjera.

¹²⁶ *Ibid.*, str. 10.

¹²⁷ *Ibid.*,

¹²⁸ Lechner, S., *op. cit.* (bilj.50.), str. 30.

uzroka maloljetničkog kriminaliteta na Balkanu ispitivao se i utjecaj obitelji na maloljetničku delikvenciju i predstavljao je jedno od najbitnijih polazišta istraživanja.¹²⁹ Pokazalo se da roditeljska kontrola ima najsnažniji utjecaj na pojavu maloljetničkog kriminaliteta. Tako je snažna kontrola roditelja primarni čimbenik pri smanjenju njegove pojave.¹³⁰ Roditeljska kontrola i nadzor djece smatraju se kao najvažniji faktori pri sprječavanju maloljetničkog kriminaliteta jer sprječavaju ulazak djece u potencijalno opasne situacije.¹³¹

7. MEĐUNARODNI STANDARDI KOJI SU PRETHODILI DIREKTIVI

Djeca se rađaju s temeljnim slobodama i pravima koja pripadaju svim ljudskim bićima, a potreba isticanja posebnih prava proizlazi iz činjenice njihove tjelesne i psihičke nezrelosti.¹³² Ujedinjeni narodi odigrali su vodeću ulogu u razvoju standarda koji određuju i unapređuju ulogu djece u maloljetničkom kaznenom pravosuđu. U studenom 1989. usvojena je Konvencija o pravima djeteta koja je podigla maloljetničko pravo u smjeru sve većeg poštovanja ljudskih prava te je ratificirana od strane gotovo svih država članica UN-a.¹³³ Važnu ulogu u interpretaciji Konvencije odigrao je Odbor za prava djeteta, ističući da je načelo o najboljem interesu¹³⁴ djeteta prožeto kroz samu Konvenciju, osobito u dijelu Konvencije u kojem propisuje da se prema djetetu treba postupati tako da se promiče djetetov osjećaj dostojanstva i vrijednosti, i da treba poticati na poštovanje ljudskih prava općenito, a shodno tome i na poštivanje temeljnih prava i sloboda djeteta te da se treba uzeti u obzir njegova dob i posebne potrebe.¹³⁵

¹²⁹ Bezić, R., *Juvenile Delinquency in the Balkans: A Regional Comparative Analysis based on the ISRD3- Study Findings*, University of Freiburg's Faculty of Law, Freiburg, doktorska disertacija; Rad se temelji na istraživanju pojave maloljetničkog kriminaliteta na Balkanu i analiziranju raznih čimbenika koji snažno utječu na maloljetničku delikvenciju. Najvažniji segment od kojeg se pošlo pri istraživanju odnosio se na utjecaj obitelji, a on se analizirao kroz nekoliko domena: roditeljsku kontrolu, privrženost roditeljima, strukturu obitelji i druge varijable povezane s obitelji., str. 96.-113.

¹³⁰ *Ibid.*, str. 95.-96. Autorica ističe da se istraživanje temeljilo na općeprihvaćenoj teoriji o utjecaju obitelji na maloljetničku delikvenciju koju je razvio prof. Hirschi i koji polazi od tvrdnje da maloljetnici koji ostvare snažniju vezu sa svojim roditeljima prihvaćaju njihove stavove i vrijednosti. Ideja je da oni ne žele razočarati svoje roditelje i kao rezultat tome, oni se ponašaju onako kako nalažu norme.

¹³¹ *Ibid.*, str. 99.

¹³² Zagorec, M., *op. cit.* (bilj. 1.), str. 288.

¹³³ Horvat, L., *op. cit.* (bilj. 3.), str. 577.

¹³⁴ Čl.3. st. 1. Konvencije o pravima djeteta, op. cit. (bilj.2.): u svim akcijama koje u svezi s djecom poduzimaju javne ili privatne ustanove socijalne skrbi, sudovi, državna uprava ili zakonodavna tijela, mora se ponajprije voditi brigu o interesima djeteta.

Konvencija o pravima djeteta donosi novi pojam "najbolji interes djeteta" i dijeli prava na četiri "P". Četiri važna "P" su: - prevencija;- poduzimanje mjera; - pružanje zaštite- participiranje.

¹³⁵ M. Božičević-Grbić, S. Roksandić Vidlička: *Reforma maloljetničkog kaznenog prava i sudovanja*, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu (Zagreb), vol. 18, broj 2/2011, str. 683.

Kada je u drugoj polovici 20. st. došlo do pojačanog interesa za ljudska prava općenito, pa tako i prava okrivljenika u kaznenom postupku, pojavila se ideja da se i maloljetnim počiniteljima priznaju temeljna procesna prava koja će im biti zajamčena pred maloljetničkim sudom kako se ne bi našli u nepovoljnijem položaju naspram odraslih počinitelja kaznenih djela.¹³⁶

Prava su djeteta pronaći i ostvariti *najbolji interes* određenim zakonodavnim i upravnim mjerama te im osigurati zaštitu i skrb koja je potrebna za njihovu dobrobit.¹³⁷ U svrhu pravilnog razvoja, djeca bi trebala biti osobito zaštićena, a najbolji interes trebao bi uvijek biti temelj svakog postupanja.¹³⁸

Najvažniji dokumenti koji se tiču maloljetnih počinitelja kaznenih djela i koji su uzeti kao primjer u procesu unaprijeđenja maloljetničkog zakonodavstva su i : Standardna minimalna pravila UN-a za maloljetničko pravosuđe iz 1985. godine (*Pekinška pravila*), Pravila UN-a za zaštitu maloljetnika lišenih slobode iz 1990. godine (*Pravila iz Havane*), Smjernice UN-a za prevenciju maloljetničke delinkvencije iz 1990. (*Rijadske smjernice*). I na razini Europe dodatno se pokazuje interes za promicanje prava i zaštitu djece koja su u sukobu sa zakonom. 2008. godine Odbor ministara Vijeća Europe sastavio je Europska pravila za maloljetne prijestupnike osuđene na sankcije ili mjere (*Europska pravila*). U svrhu postizanja jedinstva i osiguranja učinkovitosti zaštite i promicanja prava djece Odbor ministara također je 2010. usvojio i Smjernice o pravosuđu prilagođenom djeci¹³⁹ kojima se također želi unaprijediti provedba već usvojenih normi iz drugih dokumenata, a odnose se na prava djece.¹⁴⁰

I pod utjecajem instrumenata Europske unije, posebice direktiva, europsko zakonodavstvo teži uspostaviti što veći stupanj harmonizacije nacionalnih zakonodavstava država članica utvrđivanjem zajedničkih minimalnih pravila o zaštiti prava okrivljenika u sferi kaznenog postupka. Procesom harmonizacije prava okrivljenika u kaznenom postupku zahvaćeni su i maloljetnici kao posebno ranjiva skupina okrivljenika.¹⁴¹ Posljednja direktiva donesena u

¹³⁶ Carić, A., *op. cit.* (bilj. 14.), str. 5.

¹³⁷ Zagorec, M., *op. cit.* (bilj.1.), str. 289.

¹³⁸ Lechner, S., *op. cit.* (bilj. 50.), str. 52.

¹³⁹ Smjernice su uvrstile najbolji interes djeteta među pet temeljnih načela koja su prožeta tim dokumentom. Načela sudjelovanja, najboljeg interesa djeteta, poštivanja dostojanstva, zaštite od diskriminacije i vladavina prava odnose se, kako na žrtve kaznenih djela na štetu djece, tako i na djecu u sukobu sa zakonom.

¹⁴⁰ L. Horvat, *op. cit.* (bilj. 3.), str. 579.

¹⁴¹ I. Radić: *Implementacija Direktive o postupovnim jamstvima za djecu koja su osumnjičeni ili optuženi u kaznenim postupcima u noveli Zakona o sudovima za mladež*, Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu (Zagreb), vol. 27, broj 2/2020, str. 572.

skladu sa Smjernicama¹⁴² za jačanje postupovnih prava osumnjičenika ili optuženika u kaznenom postupku, a odnosi se na mjeru za posebnu zaštitu za osumnjičenike ili optuženike koji su ranjivi (mjera E) bila je Direktiva (EU) 2016/800 o postupovnim jamstvima za djecu koja su osumnjičenici ili optuženici u kaznenim postupcima.

8. DIREKTIVA(EU) 2016/800 O POSTUPOVNIM JAMSTVIMA ZA DJECU KOJA SU OSUMNJIČENICI ILI OPTUŽENICI U KAZNENOM POSTUPKU

Iako je Direktiva donesena nakon što su prethodno već bile donesene tri direktive¹⁴³ koje su propisivale pojedina prava okrivljenika u kaznenom postupku, razlikovanje ove Direktive temelji se na propisivanju višeg standarda zaštite koji vrijedi samo za jednu skupinu okrivljenika i to najranjiviju, maloljetnike.¹⁴⁴ Svrha Direktive bila je utvrditi postupovna jamstva kojima će se osigurati da djeca, osobe mlađe od 18 godina, koja su osumnjičenici ili optuženici u kaznenom postupku mogu razumjeti i pratiti taj postupak, te ostvarivati pravo na pošteno suđenje i spriječiti djecu da ne ponove kazneno djelo te potaknuti njihova društvena integracija.¹⁴⁵ Tako se može zaključiti da je cilj direktive približavanje kaznenog postupka djeci, specijalna prevencija i socijalizacija, koja je u razvojnoj fazi prekinuta vođenjem kaznenog postupka.¹⁴⁶ Najbolji interes djeteta jest osnovna nit vodilja Direktive.¹⁴⁷ Kada su djeca osumnjičenici ili optuženici u kaznenom postupku ili podliježu postupku na temelju europskog uhidbenog naloga u skladu s Okvirnom odlukom Vijeća 2002/584/PUP (tražene osobe), države članice trebale bi osigurati da primarni cilj bude zaštita interesa djeteta u skladu s člankom 24. stavkom 2. Povelje o temeljnim pravima

¹⁴² Recital, čl. 4. Direktive, *op. cit.* (bilj.8.): Vijeće Europe je 30. studenoga 2009. donijelo Rezoluciju o smjernicama za jačanje postupovnih prava osumnjičenika ili optuženika u kaznenom postupku („Smjernice“). Smjernice, uz primjenu postupnog pristupa, pozivaju na donošenje mjera vezanih za pravo na prevođenje i usmeno prevođenje (mjera A), pravo na informacije o pravima i razlozima optužbe (mjera B), pravo na pravne savjete i pravnu pomoć (mjera C), pravo na komunikaciju s rodbinom, poslodavcima i konzularnim tijelima (mjera D) te posebnu zaštitu za osumnjičenike ili optuženike koji su ranjivi (mjera E).

¹⁴³ Direktiva 2010/64/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 20. listopada 2010. o pravu na tumačenje i prevođenje u kaznenim postupcima, SL. 1. EU L 280, 26. listopada 2010., Direktiva 2012/13/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 22. svibnja 2012. o pravu na informiranje u kaznenom postupku, SL. 1. EU L 142, 1. lipnja 2012.

Direktiva 2013/48/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 22. listopada 2013. o pravu na pristup odvjetniku u kaznenom postupku i u postupku na temelju europskog uhidbenog naloga te o pravu na obavješćivanje treće strane u slučaju oduzimanja slobode i na komunikaciju s trećim osobama i konzularnim tijelima, SL. 1. EU L 294, 6. studenog 2013.

¹⁴⁴ Radić, I., *op. cit.* (bilj. 141.), str. 573.

¹⁴⁵ Direktiva, *op. cit.* (bilj. 8.), Recital, čl. 1.

¹⁴⁶ Horvat, L., *op. cit.* (bilj. 3.), str. 587.

¹⁴⁷ *Ibid.*, str. 576. (bilj.3.); Važnost navedenog pojma tolika je da bi, prema mišljenjima nekih autora, bilo primjerenije da se i sama direktiva zove Direktiva o najboljem interesu djeteta.

Europske unije.¹⁴⁸ ¹⁴⁹Stoga je djeci koja su osumnjičeni ili optuženi u kaznenom postupku potrebno posvetiti posebnu pozornost kako bi se očuvala mogućnost za njihov daljnji razvoj i reintegraciju u društvo.¹⁵⁰

Sve države članice bile su dužne implementirati ju do 11. lipnja 2019.¹⁵¹, a Republika Hrvatska izvršila ju je zadnjim izmjenama Zakona o Sudovima za mladež.¹⁵²

Utvrđivanjem zajedničkih minimalnih pravila o zaštiti prava osumnjičenika ili optuženika, Direktiva nastoji ojačati međusobno povjerenje država članica u njihove sustave kaznenog pravosuđa te time olakšati uzajamno priznavanje odluka u kaznenim stvarima.¹⁵³ Države članice trebale bi moći proširiti prava utvrđena Direktivom kako bi osigurale višu razinu zaštite, a ta zaštita nikad ne bi trebala biti manja od standarda predviđenih Poveljom ili Europskom konvencijom, kako ih tumače Sud EU i ESLJP.¹⁵⁴

Predmet Direktive su zajednička minimalna pravila u vezi s određenim pravima djece koja su: (a) osumnjičeni ili optuženi u kaznenom postupku; ili (b) koja podliježu postupku na temelju europskog uhidbenog naloga iz Okvirne odluke 2002/584/PUP („tražene osobe”).¹⁵⁵ Ona se primjenjuje na djecu koja su osumnjičeni ili optuženi u kaznenom postupku, djecu koja nisu bila osumnjičeni ili optuženi, ali su postala osumnjičeni ili optuženi tijekom policijskog ispitivanja ili ispitivanja nekog drugog tijela za izvršavanje zakonodavstva.¹⁵⁶ Prema Direktivi, djetetom se smatra svaka osoba mlađa od 18 godina, u slučaju postojanja

¹⁴⁸ Povelja Europske Unije o temeljnim pravima, Službeni list Euroske Unije, 2016/C 202/02, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/PDF/?uri=CELEX:12016P/TXT&from=RO>

¹⁴⁹ Direktiva, *op. cit.* (bilj. 8.), Recital, čl. 8.

¹⁵⁰ Direktiva, *op. cit.* (bilj. 8.), Recital, čl. 9.

¹⁵¹ Direktiva, *op. cit.* (bilj. 8.), čl. 24. st. 1.

¹⁵² Ova četvrta izmjena i dopuna ZSM-a koji je stupio na snagu 1. siječnja 2020., razlog je usklađivanja nacionalnog zakonodavstva s pravnom stečevinom Europske unije. Tako su člankom 1.a ZSM-a u pravni poredak transponirane: Direktiva 2012/29/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 25. listopada 2012. o uspostavi minimalnih standarda za prava, potporu i zaštitu žrtava kaznenih djela te zamjeni Okvirne odluke Vijeća 2001/220/PUP (SL L 315, 14. 11. 2012.) i Direktiva 2016/800/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 11. svibnja 2016. o postupovnim jamstvima za djecu koja su osumnjičeni ili optuženi u kaznenim postupcima. Petõ Kujundžić, L., *Izmjene i dopune Zakona o sudovima za mladež*, Novi informator, stručni članak, siječanj 2020. <https://informator.hr/strucni-clanci/izmjene-i-dopune-zakona-o-sudovima-za-mladez>

¹⁵³ Direktiva, *op. cit.* (bilj. 8.), Recital, čl. 2.

¹⁵⁴ ESLJP je kroz dugogodišnju praksu razvio posebne standarde koji se odnose na maloljetničko kazneno pravo: a) pojačanu zaštitu na polju čl. 3. kod zabrane ponižavajućeg postupanja b) posebna jamstva za osiguranje najboljeg interesa optuženog djeteta, s posebnim osvrtom na pravo na branitelja i osiguranje učinkovitog djetetova sudjelovanja u postupku c) pravo na zaštitu privatnosti i osobnih podataka optuženog djeteta d) hitno postupanje u postupcima u kojima su optuženi djeca e) određivanje i trajanje pritvora nad optuženim djetetom te f) obveze stručnog osposobljavanja svih sudionika u postupku. Horvat, L., *op. cit.* (bilj. 3.), str. 579.

¹⁵⁵ Direktiva, *op. cit.* (bilj. 8.), Recital, čl. 8.

¹⁵⁶ Direktiva, *op. cit.* (bilj. 8.), čl. 2. st. 1. i. 2.

sumnje u dob osobe, ta bi se osoba za potrebe Direktive trebala smatrati djetetom.¹⁵⁷ Navodi se i kako Direktiva ne utječe na nacionalna pravila o utvrđivanju dobi za kaznenu odgovornost. No procesna jamstva propisana direktivom nisu ograničena samo na djecu već se ona protežu i na mlađe punoljetnike čime direktiva ohrabruje države članice da produže djelovanje jamstva do navršene 21. godine.¹⁵⁸ Terminološka razilaženja naspram našeg ZSM i Direktive javljaju se u pogledu pojmova dijete/ maloljetnik.¹⁵⁹ Za djecu koja su počinila, tj. ostvarila obilježja kaznenih djela u našem se zakonu koristi pojam maloljetnik. ZSM-om je propisano da je maloljetnik osoba koja je navršila 14, a nije navršila 18 godina života, dok je mlađi punoljetnik osoba koja je navršila 18, a nije navršila 21 godinu života.¹⁶⁰ Pojam maloljetnik u hrvatskom se zakonodavstvu odnosi na djecu koja su navršila 14 godina i koja su kazneno odgovorna te se na taj način stvara jasna razlika između njih i djece koja su kazneno neodgovorna.¹⁶¹

Prvenstveno, direktiva bi se trebala primjenjivati samo na kazneni postupak i uvijek kada je dijete koje je kao osumnjičenik ili optuženik lišeno slobode. Ona se ne bi trebala primjenjivati za određena lakša kaznena djela i na druge vrste postupaka, a osobito ne na one koji su osmišljeni posebno za djecu te koji bi mogli dovesti do primjene zaštitnih, korektivnih ili obrazovnih mjera.¹⁶² Procesna prava koja jamči direktiva trebaju se primjenjivati sve do pravomoćnog okončanja postupka, no ne i u postupku izvršenja kaznenopravnih sankcija.¹⁶³ Svaka odredba Direktive jamči jedno procesno pravo, te se radi preglednosti mogu podijeliti:

1. odredbe čl. 4. i čl. 5. jamče djetetu **pravo na informacije** o njegovim pravima kao i **pravo na informiranje nositelja roditeljske odgovornosti** te mu se uz to čl. 15. jamči i **pravo na pratnju** roditelja tijekom kaznenog postupka.

¹⁵⁷ ZKP istu pretpostavku sadrži u odnosu na dijete žrtvu kaznenog djela, međutim sličnu pretpostavku ZSM ne sadrži. Prema Radić, I., *op. cit.* (bilj. 141.), str. 576.: zakonodavac nije naveo takvu pretpostavku u slučaju maloljetnika koji je osumnjičenik ili optuženik u kaznenom postupku iako je u cilju potpune implementacije Direktive to trebao učiniti.

¹⁵⁸ Direktiva, *op. cit.* (bilj. 8.), Recital. čl. 12.; Kada je osoba u trenutku kada postane osumnjičenik ili optuženik u kaznenom postupku navršila 18 godina, ali je kazneno djelo počinjeno dok je osoba bila dijete, države članice se potiče na primjenu postupovnih jamstava predviđenih u Direktivi dok ta osoba ne navrši 21 godinu.

¹⁵⁹ Horvat, L., *op. cit.* (bilj. 3.) smatra da je potrebno izvršiti terminološku izmjenu te umjesto termina maloljetnik u ZSM-u koristiti pojam dijete. Suprotno Radić, I., *op. cit.* (bilj. 141.); Smatra kako je nepotrebno mijenjati terminologiju ZSM-a kako bi ga se uskladilo s terminologijom Direktive jer je pojam maloljetnik općeprihvaćeni pojam koji se u našoj pravnoj tradiciji koristi već čitavo stoljeće.

¹⁶⁰ Hrvatsko je zakonodavstvo u tome usklađeno dobnim granicama s direktivom. Horvat, L., *op. cit.* (bilj. 3.) str. 597.

¹⁶¹ Radić, I., *op. cit.* (bilj. 141.), str. 576.

¹⁶² Direktiva, *op. cit.* (bilj. 8.), Recital. čl. 17.

¹⁶³ Direktiva, *op. cit.* (bilj. 8.), čl. 2.

2. člankom 6. propisano je **pravo na branitelja**, a analogno tome čl. 18. jamči se i pravo na **besplatnu pravnu pomoć**

3. čl. 7. i čl. 8. odnose se na posebne potrebe pri procjeni maloljetnikova stanja pa im se u tu svrhu jamči **pravo na pojedinačnu ocjenu i pravo na liječnički pregled**

4. pravo na pravično suđenje jamči se: **pravom na audiovizualno snimanje** sadržanim u čl. 9., **pravom na žurno postupanje** sadržanim u čl. 13., **pravom na zaštitu privatnosti** koje je propisano čl. 14., **pravom na osobno nazočenje** postupku iz čl. 16., i **pravom na pravni lijek** sadržanim u čl. 19.

5. članci 10.-12. odnose se na odredbe o postupku lišenja slobode i korištenju alternativnih mjera

6. naposljetku, Direktiva je čl. 20 propisala i potrebu **stručnog osposobljavanja** svih osoba koji sudjeluju u postupcima prema maloljetnicima.¹⁶⁴

U daljem dijelu rada analizirat će se neke od najvažnijih odredbi direktive koje jamče procesna prava maloljetnim počiniteljima te će se njihov sadržaj usporediti s odredbama noveliranog Zakona o sudovima za mladež.

8.1. Pravo na informaciju

Informiranje okrivljenika u suvremenom kaznenom postupku predstavlja jedan o najbitnijih segmenata njegove pravičnosti. Polazeći od prava maloljetnika u kaznenom postupku, jamči im se da budu odmah i izravno obaviješteni o optužbama protiv njih.¹⁶⁵ Direktiva tako propisuje da države članice moraju osigurati da se maloljetnike, kada ih se obavijesti da su osumnjičenici ili optuženici, odmah obavijesti i o njihovim pravima u skladu s Direktivom 2012/13/EU¹⁶⁶ i o općim aspektima vođenja postupka.¹⁶⁷ Države članice moraju obavijestiti maloljetnike o pravima utvrđenima u ovoj Direktivi, a te se informacije pružaju na sljedeći način:

¹⁶⁴ Horvat, L., *op. cit.* (bilj.3.), str. 588.

¹⁶⁵ Osim u čl. 7.1. Pekinških pravila, *op.cit.* (bilj.10.), ovo se pravo maloljetnika izričito navodi u čl. 40. st. 2b Konvencije, *op.cit.* (bilj.2.); u kojem se zahtijeva da svako dijete „bude odmah i izravno obaviješteno o optužbama protiv njega“

¹⁶⁶ Direktiva o pravu na informiranje u kaznenom postupku, *op. cit.* (bilj.143.)

¹⁶⁷ Direktiva, *op. cit.* (bilj. 8.), čl. 4. st. 1.

1.opća¹⁶⁸ prava trebaju se pružiti *odmah* kada se maloljetnika obavještava da je osumnjičenik ili optuženik

2. prava koja se maloljetniku trebaju priopćiti u *najranijoj prikladnoj fazi* postupka¹⁶⁹

3.prava koja se moraju priopćiti *nakon lišavanja slobode*¹⁷⁰

Maloljetnicima bi trebalo pružiti informacije o općenitim aspektima vođenja postupka. U tu im je svrhu posebno potrebno ukratko objasniti nadolazeće postupovne radnje koje će se poduzimati tijekom postupka, u mjeri u kojoj je to moguće s obzirom na interes kaznenog postupka, kao i ulogu tijela koja sudjeluju u postupku. Informacije koje se pružaju trebale bi ovisiti o okolnostima pojedinog predmeta.¹⁷¹

Kada se maloljetniku dostavlja pouka o pravima u skladu s Direktivom 2012/13/EU¹⁷², ona mora uključivati i prava iz ove Direktive.¹⁷³ Informacije pouke o pravima moraju se dati u pismenom, usmenom ili u oba oblika, na jednostavnom i pristupačnom jeziku te se te informacije moraju zabilježiti u skladu s nacionalnim zakonodavstvom.¹⁷⁴

Trenutno važeći ZSM pravo na informaciju propisuje člankom 53.a. Stavak 1. Propisuje da pouka o pravima, propisana odredbama ZKP-a i koja vrijedi za sve okrivljenike, mora sadržavati i popis prava zajamčenih samo maloljetnicima, a taksativno su navedena u točkama 1.-8.¹⁷⁵ Maloljetnika će se uvijek na njemu razumljiv način usmeno poučiti o značenju prava iz pouke. Dužnost je tijela koje poduzima radnju uvjeriti se da je maloljetnik pouku o pravima razumio.¹⁷⁶ Uspoređujući odredbe direktive sa člankom 53.a ZSM-a

¹⁶⁸ Direktiva, *op. cit.* (bilj. 8.), čl. 4. st. 1a; (pravo da nositelj roditeljske odgovornosti bude informiran; pravo na pomoć odvjetnika; pravo na zaštitu privatnosti; pravo na pratnju nositelja roditeljske odgovornosti tijekom faza postupka koje nisu saslušanja pred sudom; pravo na pravnu pomoć)

¹⁶⁹ Direktiva, *op. cit.* (bilj. 8.), čl. 4. st. 1 b

¹⁷⁰ Direktiva, *op. cit.* (bilj. 8.), čl. 4. st. 1 c; uz poštovanje prava na posebni tretman u slučaju lišavanja slobode,

¹⁷¹ Direktiva, *op. cit.* (bilj. 8.), Recital, čl. 19.

¹⁷² Direktiva 2012/13, *op. cit.* (bilj.143.), čl. 3. st. 1.; Države članice osiguravaju da se osumnjičenicima ili okrivljenicima žurno pruže informacije barem o sljedećim postupovnim pravima, kako se primjenjuju prema nacionalnom pravu, kako bi im se omogućilo djelotvorno ostvarivanje tih prava: pravo pristupa odvjetniku; pravo na besplatan pravni savjet i uvjeti za dobivanje takvog savjeta; pravo na informiranost o optužbi; pravo na tumačenje i prevođenje; pravo na uskraćivanje iskaza.

¹⁷³ Direktiva, *op. cit.* (bilj. 8.), čl. 4. st. 3.

¹⁷⁴ Direktiva, *op. cit.* (bilj. 8.), čl. 4. st. 2., sukladno Direktivi 2012/13, *op. cit.* (bilj.143.), čl. 1. st. 2.

¹⁷⁵ Čl. 53.a st. 1. ZSM; 1. pravu nositelju roditeljske odgovornosti ili posebnom skrbniku bude uručena ili dostavljena ista pouka o pravima koja se uručuje ili dostavlja maloljetniku; 2. O tome da su izvidi kaznenih djela i postupak prema maloljetniku tajni; 3. O pravu na pratnju tijekom izvida i postupka prema maloljetniku; 4. O tome da će se u postupku prema maloljetniku pribaviti podaci potrebni za ocjenu njegove psihofizičke razvijenosti i podaci o osobnim i obiteljskim prilikama; 5. pravo na liječnički pregled, uključujući pravo na liječničku pomoć, ako mu je oduzeta sloboda; 6. O tome da mu mogu biti određene mjere opreza ili privremene mjere, a kao krajnja mjera istražni zatvor; 7. pravo da mu se ne može suditi u odsutnosti; 8. pravo na podnošenje pravnih lijekova

¹⁷⁶ čl. 53. a st. 2. ZSM

uočavaju se određena razilaženja. Naš zakon ne navodi potrebu upoznavanja maloljetnika s općim aspektima vođenja postupka niti propisuje potrebu informiranja maloljetnika o daljnjem tijeku postupka te radnjama koje poduzimaju određena tijela.¹⁷⁷ Direktiva u svom drugom stvaku članka 4. propisuje prava koja se trebaju priopćiti u određenoj fazi za koja su ona povezana, kako bi se maloljetnika što manje preopteretilo količinom informacija.¹⁷⁸ Suprotno tome, naš zakonodavac propisao je da se maloljetnika treba upoznati sa svim pravima u istom trenutku. Među pravima koja su taksativno navedena u članku 53.a i odnose se samo na maloljetnike, nije ponovno istaknuto pravo na branitelja, niti pravo na pravnu pomoć iako su ona zagwarantirana u općoj pouci o pravima za sve okrivljenike.¹⁷⁹ Pouka o pravima, prema Direktivi, treba se maloljetniku dati pisano, usmeno ili na oba načina, no iz odredbi ZSM-a ne proizlazi u kojem će se obliku priopćiti iako bi trebala biti u pisanom obliku i da je u svakom slučaju na raspolaganju maloljetniku.¹⁸⁰ Dodatak koji je naš zakonodavac propisao, a ne nalazi se među odredbama Direktive, je obveza usmenog priopćavanja značenja prava iz pouke na maloljetniku razumljiv način, a tijelo koje poduzima radnju dužno se uvjeriti da je maloljetnik tu pouku o pravima i razumio.¹⁸¹

8.2.Pravo maloljetnika na informiranje nositelja roditeljske odgovornosti

Države članice trebaju obavijestiti nositelje roditeljske odgovornosti o zajamčenim procesnim pravima, u pismenom, usmenom ili u oba oblika. Ta pouka o pravima treba se dostaviti u najkraćem mogućem roku i s onoliko pojedinosti koliko je nužno za zaštitu pravičnosti postupka i učinkovito ostvarivanje prava djeteta.¹⁸² No, kada pružanje tih informacija nositelju roditeljske odgovornosti ne bi bilo u najboljem interesu maloljetnika, ili kada nijedan nositelj roditeljske odgovornosti nije poznat, ili nije dostupan, ili bi se time

¹⁷⁷ Radić, I., *op. cit.* (bilj. 141.), str. 579.; smatra kako je pravo na informaciju iz Direktive nepotpuno implementirano jer odredbe ZSM-a ne sadrže taj dio.

¹⁷⁸ *Ibid.*,

¹⁷⁹ *Ibid.*, sukladno Direktivi 2012/13, *op. cit.* (bilj.143.), čl. 3. st. 1.

¹⁸⁰ *Ibid.*,

E. Ivičević Karas, Z. Burić, M. Bonačić: *Prava obrane u različitim stadijima hrvatskog kaznenog postupka: rezultati istraživanja prakse*, Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu (Zagreb), vol. 23, broj 2/2016, str.516., Postupanje prema odraslim počiniteljima; U odnosu na oblik pouke o pravima istraživanje je pokazalo da se upotrebljava i pisana i usmena pouka o pravima. Pisana pouka o pravima daje se prilikom uhićenja, u skladu s čl. 108. st. 1. ZKP-a, te prilikom poduzimanja prve dokazne radnje, u skladu s čl. 239. st. 2. ZKP-a. Usmena pouka o pravima daje se osumnjičeniku koji se odazvao pozivu na obavijesni razgovor.

¹⁸¹ čl. 53.a st. 2. ZSM-a; Radić, I., *op. cit.* (bilj. 141.), str. 580.

¹⁸² Direktiva, *op. cit.* (bilj. 8.), Recital, čl. 22.

ugrozio kazneni postupak¹⁸³, informacije se moraju pružiti drugoj odgovarajućoj odrasloj osobi koju je odredio maloljetnik i koju je kao takvu prihvatilo nadležno tijelo.¹⁸⁴ Ako su prestale postojati okolnosti zbog kojih su nadležna tijela dostavljala informacije odgovarajućoj odrasloj osobi koja nije nositelj roditeljske odgovornosti, sve informacije koje su i dalje važne tijekom trajanja postupka trebale bi se dostaviti nositelju roditeljske odgovornosti.¹⁸⁵

Pravo na informiranje nositelja roditeljske odgovornosti propisano je i našim ZSM-om. Tako čl. 53.a st. 3. kazuje da se pouka o pravima maloljetnika uručuje ili dostavlja i roditelju ili skrbniku maloljetnika. Iznimno¹⁸⁶ će se pouka o pravima maloljetnika uručiti ili dostaviti drugoj odgovarajućoj odrasloj osobi koju je izabrao maloljetnik i koju je kao takvu prihvatilo tijelo koje vodi postupak ili provodi radnju ako postoje.¹⁸⁷ Ako maloljetnik nije izabrao drugu odgovarajuću odraslu osobu ili ako u odnosu tu drugu odgovarajuću odraslu osobu nije prihvatilo tijelo koje vodi postupak ili provodi radnju, to će tijelo zatražiti imenovanje posebnog skrbnika.¹⁸⁸

Kako ni direktiva niti naš ZSM ne propisuju u kojem će trenutku i roditeljima biti uručena pouka o pravima, treba zaključiti da će ovisiti o tome tijekom koje procesne radnje u postupku se maloljetnika obavještava o njegovim pravima.¹⁸⁹

8.3.Pravo na branitelja

Pravo na branitelja predstavlja jedno od najvažnijih prava u kaznenom postupku koje maloljetnicima treba garantirati tijekom svih stadija kaznenog postupka i jedan je od elemenata prava na pravičan postupak.¹⁹⁰ Ovo pravo osobito je bitno kad se u obzir uzme maloljetnikova dob, ranjivost i činjenica da ne mogu uvijek u potpunosti razumjeti i pratiti kazneni postupak.¹⁹¹ Direktiva propisuje da maloljetnici koji su osumnjičeni ili optuženici imaju pravo na pristup branitelju u skladu s Direktivom 2013/48/EU o pravu na pristup

¹⁸³ Ako postoji mogućnost uništavanja ili mijenjanja dokaza ili utjecaja na svjedoke ili ako postoji mogućnost da je nositelj roditeljske odgovornosti sudjelovao u navodnim kriminalnim aktivnostima zajedno s djetetom.

¹⁸⁴ Direktiva, *op. cit.* (bilj. 8.), Recital, čl. 23, čl. 5.st. 2.

¹⁸⁵ Direktiva, *op. cit.* (bilj. 8.), čl. 5. st. 3.

¹⁸⁶ Ako su oba roditelja ili skrbnik nedostupni ili njihov identitet nije poznat ili postoje okolnosti zbog kojih bi se znatno ugrozio kazneni postupak ili je to u suprotnosti s najboljim interesom maloljetnika.

¹⁸⁷ Čl. 53.a st. 4. ZSM

¹⁸⁸ čl. 53.a st. 5. ZSM

¹⁸⁹ Prema Radić, I., *op. cit.* (bilj. 141.), str. 581.; Bilo bi za očekivati, ako su roditelji prisutni u trenutku kada maloljetnik prima pouku o pravima, da ona bude što je prije moguće uručena i njima, a ukoliko to nije učinjeno ili roditelji nisu bili prisutni, ona bi im se trebala dostaviti u najkraćem mogućem roku.

¹⁹⁰ Zajamčeno i čl. 7.1. Pekinških pravila *op. cit.* (bilj.10.), čl. 6. st. 3c EKLJP

¹⁹¹ Direktiva, *op. cit.* (bilj. 8.), Recital, čl. 25.

odvjetniku te ističe da ništa što je navedeno u Direktivi ne smije ugroziti to pravo.¹⁹² Države članice trebale bi osigurati djelotovornu pomoć odvjetnika ako maloljetnik ili nositelj roditeljske odgovornosti ne bi sami organizirali takvu pomoć.¹⁹³ Pravo na pomoć branitelja imaju od onog trenutka od kada su saznali da su osumnjičeni ili optuženi za počinjenje kaznenog djela, bez nepotrebnog odgađanja. U svakom slučaju maloljetnik može imati branitelja od nekog od navedenih trenutaka, ovisno o tome koji je najraniji: (a) prije nego što je ispitan od strane policije ili drugog tijela za izvršavanje zakonodavstva ili pravosudnog tijela¹⁹⁴; (b) po izvršenju istražne radnje ili radnje prikupljanja dokaza od strane istražnih ili drugih nadležnih tijela; (c) bez nepotrebnog odgađanja nakon oduzimanja slobode; (d) ako je pozvan na sud nadležan za kaznene stvari, pravovremeno prije nego što se pojavi pred tim sudom.¹⁹⁵ Kroz praksu ESLJP uspostavila se regulacija prava na stručnu pomoć branitelja i utvrdilo načelo pomoći branitelja u najranijim fazama kaznenog postupka. Tako je u presudi *Salduz protiv Turske*¹⁹⁶ Sud pravo na branitelja pomaknuo u najraniju fazu policijskog postupanja te je time istaknuo kako je navedeno pravo nužno omogućiti i u fazi prije suđenja.¹⁹⁷ Pravo na pravnu pomoć uključuje pravo na privatni sastanak i komunikaciju s odvjetnikom, a navedeno pravo države su dužne osigurati i prije policijskog ispitivanja. Dijete ima pravo na odvjetnika tijekom ispitivanja i da mu je na učinkovit način omogućeno sudjelovanje u ispitivanju te pravo da njegov odvjetnik prisustvuje istražnim radnjama ili radnjama prikupljanja dokaza, i to radnjama prepoznavanja, suočavanja te rekonstrukcije događaja.¹⁹⁸ Ne dovodeći u pitanje pravo djeteta na pristup odvjetniku u skladu s Direktivom 2013/48/EU, pomoć odvjetnika ne znači da odvjetnik mora biti prisutan tijekom svake istražne radnje ili radnje prikupljanja dokaza, ali mu se nazočnost mora omogućiti.¹⁹⁹

¹⁹²Direktiva, *op. cit.* (bilj. 8.), čl.6. st. 1

¹⁹³ Direktiva, *op. cit.* (bilj. 8.), čl. 6. St. 2.

¹⁹⁴ U presudi ESLJP, *Panovits protiv Cipra*, Br. zahtjeva 4268/04, presuda od 11. prosinca 2008., Sud je utvrdio povredu čl. 6. st. 3c Konvencije u odnosu na propust informiranja podnositelja koji je bio maloljetnik o njegovu pravu na konzultacije s braniteljem prije prvog policijskog ispitivanja. Radilo se o maloljetniku koji je navršio 17 godina i koji je u policijskoj postaji bio odvojen od oca i koji je bez prisutnosti branitelja, uz prvotno negiranje, dao pisano priznanje za ubojstvo i razbojništvo.

¹⁹⁵ Direktiva, *op. cit.* (bilj. 8.), čl. 6. St. 3.

¹⁹⁶ Presuda ESLJP, *Salduz protiv Turske*, zahtjev br. 36391/02, od 27. studenog 2008.

Slučaj *Salduz* ticao se maloljetnika koji je u vrijeme uhićenja i ispitivanja bez branitelja prema antiterorističkom turskom zakonu imao tek 17 godina života.

¹⁹⁷ U paragrafu 55.: „Sud nalazi da, kako bi pravo na pravično suđenje ostalo u dostatnoj mjeri ‘praktično i učinkovito’, čl. 6. st. 1. zahtijeva da, u pravilu, pravo na branitelja bude osigurano od pravog ispitivanja osumnjičenika od strane policije, osim ako se u svjetlu konkretnih okolnosti svakog pojedinačnog slučaja ne dokaže da postoje uvjerljivi razlozi da se to pravo ograniči. Čak i kada uvjerljivi razlozi mogu iznimno opravdati uskraćivanje mogućnosti pristupa branitelju, to ograničenje – bez obzira na to čime je ono opravdano – ne smije neopravdano naštetiti pravu okrivljenika iz čl.6...”

¹⁹⁸ Direktiva, *op. cit.* (bilj. 8.), čl. 6. st. 4.

¹⁹⁹ Direktiva, *op. cit.* (bilj. 8.), Recital čl. 28.

Kada se odlučuje o istražnom zatvoru u bilo kojoj fazi postupka i tijekom trajanja istražnog zatvora, pravo na stručnu pomoć branitelja ne može se ograničiti.²⁰⁰ Još jedno važno jamstvo osigurano u slučaju uskraćivanja prava na branitelja je da su države članice dužne osigurati da se oduzimanje slobode ne izriče kao kaznena sankcija ako dijete nije imalo pomoć odvjetnika i mogućnost da ostvaruje pravo na obranu na učinkovit način.²⁰¹ U slučaju kada maloljetnik ima pravo na branitelja, a branitelj nije prisutan, nadležna tijela trebaju odgoditi ispitivanje djeteta ili druge istražne radnje za razumno vremensko razdoblje, kako bi se omogućio dolazak branitelja ili, ako ga maloljetnik nije angažirao, kako bi ga se angažiralo.²⁰² Iznimno, države mogu privremeno odstupiti od obveze osiguravanja pomoći branitelja u fazi koja prethodi sudskom postupku na temelju uvjerljivih razloga, osobito ako postoji hitna potreba za sprječavanjem ozbiljnih štetnih posljedica po život, slobodu ili tjelesni integritet osobe ili ako su hitne mjere istražnih tijela nužne za sprječavanje ozbiljne opasnosti za kazneni postupak u vezi s teškim kaznenim djelom.²⁰³ Sva privremena odstupanja trebala bi biti razmjerna i ne bi trebala dovesti u pitanje pravičnost postupka.²⁰⁴ Direktiva je za ograničenje prava na branitelja koristila kriterij koji je bio utvrđen u već ranije spomenutoj presudi *Salduz* gdje je Sud istaknuo kako pravo na branitelja može biti ograničeno samo iznimno, ako za to postoje „vrlo uvjerljivi razlozi.“²⁰⁵ Direktiva jamči maloljetniku i povjerljivost komunikacije koja je ključna je za osiguravanje učinkovitog ostvarenja prava na obranu te čini bitan dio prava na pošteno suđenje. Ona uključuje sastanke, dopisivanje, telefonske razgovore i druge oblike komunikacije koji su dopušteni nacionalnim pravom.²⁰⁶ I u presudi *Adamkiewicz protiv Poljske*²⁰⁷ Sud je utvrdio povredu prava na branitelja jer je maloljetniku bilo uskraćeno pravo na konzultacije s braniteljem.

U slučaju kada je Direktivom propisana pomoć branitelja tijekom ispitivanja znači da bi branitelj trebao biti prisutan. U ostalim slučajevima kada Direktiva propisuje pravo na pravnu pomoć ne znači da branitelj mora biti prisutan tijekom svake istražne radnje, Radić, l., *op. cit.*, (bilj. 141.), (bilj. 89)

²⁰⁰ Direktiva, *op. cit.* (bilj. 8.), čl. 6. st. 6. par. 2

²⁰¹ Direktiva, *op. cit.* (bilj. 8.), čl. 6. st. 6. par. 3.

²⁰² Direktiva, *op. cit.* (bilj. 8.), čl. 6. st. 7.

²⁰³ Direktiva, *op. cit.* (bilj. 8.), čl. 6. st. 8.

²⁰⁴ Direktiva, *op. cit.* (bilj. 8.), Recital čl. 32.

²⁰⁵ ESLJP je naknadno, djelomično odstupio od tog svojeg stajališta te je u presudi *Ibrahim i drugi protiv Velike Britanije*, Zahtjevi br. 50541/08, 50571/08, 50573/08 i 40351/09, presuda od 13. rujna 2016., predvidio relativno široke mogućnosti odgode ostvarivanja prava na branitelja u najranijoj fazi postupka. Horvat, L., *op. cit.* (bilj. 3.), str. 593.

²⁰⁶ Direktiva, *op. cit.* (bilj. 8.), čl. 6. st. 5.

²⁰⁷ Presuda ESLJP, *Adamkiewicz protiv Poljske*, Zahtjev br. 60958/00, presuda od 15. lipnja 2004

Radilo se o petnaestogodišnjaku koji je bio uhićen zbog sumnje na ubojstvo dvanestogodišnjeg dječaka, a tek 6 tjedana nakon uhićenja mu je bilo omogućeno komuniciranje s braniteljem.

Direktiva za razliku od Direktive 2013/48 ne sadrži odredbu o odricanju prava na branitelja.²⁰⁸ S obzirom na obvezu države da osigura pomoć branitelja od najranijih faza postupka i koja je proklamirana u brojim međunarodnim pravilima trebalo bi zaključiti da se maloljetnik ne bi mogao odreći²⁰⁹ prava na pomoć branitelja, osobito i zbog činjenice što ne bi mogao razumjeti i pratiti tijek postupka.²¹⁰

Pravo na branitelja detaljno je regulirano odredbama ZKP-a koje su usklađene sa zahtjevima trenspoziranih Direktiva.²¹¹ Naš ZSM stoga je samo djelomično implementirao odredbe koje jamči ova Direktiva. On sada propisuje da maloljetnik mora imati branitelja od prve radnje poduzete zbog postojanja osnova sumnje da je počinio kazneno djelo²¹² do pravomoćnog okončanja kaznenog postupka, kod donošenja odluke o zamjeni odgojne mjere zavodskom odgojnom mjerom i kod naknadnog izricanja maloljetničkog zatvora.²¹³ U slučaju da mu je pravo na branitelja povrijeđeno, zapisnici i snimka ne mogu se upotrijebiti kao dokaz u postupku. Izmjenama ZKP-a to pravo odnosi se i na slučaj pri policijskom ispitivanju.²¹⁴ Naši propisi jamče okrivljeniku pravo da se brani pomoću branitelja kojeg je sam izabrao u slučaju fakultativne formalne obrane.²¹⁵ No, ako sam maloljetnik ili ovlaštene osobe ne uzmu branitelja, postaviti će mu ga sudac za mladež po službenoj dužnosti.²¹⁶ Time ova odredba jamči pravo na obveznu formalnu obranu.²¹⁷ Naš ZSM, za razliku od Direktive, navodi odredbu po kojoj branitelj po službenoj dužnosti može biti samo odvjetnik koji ima praksu od najmanje pet godina kao odvjetnik ili kao dužnosnik u pravosudnom tijelu, osim u postupku

²⁰⁸ čl. 9. st. 1. Direktive 2013/48, *op. cit.* (bilj.132.): “ne dovodeći u pitanje nacionalno pravo koje zahtijeva obveznu prisutnost ili pomoć odvjetnika”, države članice osigurati da je svako odricanje, u usmenom ili pisanom obliku, popraćeno jasnim i zadovoljavajućim informacijama na jednostavnom i razumljivom jeziku o sadržaju tog prava i mogućim posljedicama odricanja od njega, kao i da je odricanje dano dobrovoljno i nedvosmisleno.

²⁰⁹ Presuda ESLJP, *Martin protiv Estonije*, Zahtjev br. 35985/09, presuda od 30. svibnja 2013, Sud je također utvrdio povredu prava na branitelja. Radilo se o 17-godišnjaku kojem su roditelji osigurali branitelja, a on se tog branitelja odrekao i sam u policiji angažirao drugog branitelja. Sud je bio mišljenja da, s obzirom na podnositeljevu mladu dob, kao i njegovu očiglednu nestabilnost, zbog koje je naknadno u dva navrata vještačen, te ozbiljnost optužbe odluka podnositelja da zamijeni branitelja kojeg su mu izabrali roditelji nije bila najbolja za njegove interese u okolnostima predmetnog slučaja., Horvat, L., *op.cit.*(bilj.3.), str. 581.

²¹⁰ Radić, I., *op. cit.* (bilj. 141.), str. 582. Smatra kako se maloljetnici i ne mogu odreći prava na branitelja jer je pravo na pomoć branitelja tijekom postupka u situacijama kada je to propisano obveza država članica, a ne pravo maloljetnika. Direktiva je u svojim odredbama trebala navesti kako se maloljetnici ne mogu odreći prava na branitelja.

²¹¹ Direktive o pravu na pristup branitelju i Direktive o besplatnoj pravnoj pomoći.

²¹² Sukladno pojmu okrivljenika u materijalnom smislu. Odnosi se na osobu protiv koje kazneni postupak još nije započeo, ali kojeg tijela kaznenog progona sumnjiče za počinjenje. Krapac i dr, *Kazneno procesno pravo, Institucije*, NN 2015., str. 231.

²¹³ čl. 54. st. 1. ZSM, Izmjenama ZKP-a i propisivanju prava na branitelja tijekom policijskog ispitivanja došlo je i do usklađivanja ZSM-a i propisivanja ove odredbe, Radić, I., *op. cit.* (bilj. 141.), str. 584.

²¹⁴ Čl. 208.a st. 8. ZKP

²¹⁵ Krapac i dr. *op. cit.* (bilj. 213.) str, 245.

²¹⁶ čl.54. st. 3. ZSM

²¹⁷ Krapac i dr. *op. cit.* (bilj.213.), str. 245.

za kazneno djelo za koje je propisana kazna dugotrajnog zatvora, kada branitelj po službenoj dužnosti može biti samo odvjetnik koji ima praksu od najmanje osam godina kao odvjetnik ili kao dužnosnik u pravosudnom tijelu. Branitelj se postavlja iz reda odvjetnika koji moraju imati izraženu sklonost za odgoj, potrebe i probitke mladeži te vladati osnovnim znanjima s područja kriminologije, socijalne pedagogije, psihologije mladih i socijalnog rada za mlade osobe²¹⁸, s liste odvjetnika za mladež Hrvatske odvjetničke komore.²¹⁹

8.4.Pravo na pojedinačnu ocjenu

Prikupljanje podataka o ličnosti naloljetnika i njegovoj sredini i prilikama u kojima živi najvažniji je dio čitavog kaznenog postupka prema maloljetniku.²²⁰ Poznavanje maloljetnikove ličnosti i njegovih obiteljskih i socijalnih prilika nužna su pretpostavka za donošenje čitavog niza odluka tijekom kaznenog postupka. Maloljetnici u kaznenom postupku trebaju imati pravo na pojedinačnu ocjenu kako bi se utvrdile njihove posebne potrebe u smislu zaštite, obrazovanja, odgoja i društvene integracije.²²¹ U okviru pojedinačne ocjene posebno bi se trebalo voditi računa o osobnosti i zrelosti djeteta, njegovoj gospodarskoj, društvenoj i obiteljskoj pozadini, uključujući njegovo životno okružje i sve posebne ranjivosti djeteta.²²² Pojedinačna ocjena provodi se u najranijoj odgovarajućoj fazi postupka i po mogućnosti u svakom pojedinom slučaju, prije podizanja optužnice²²³, no iznimno države mogu odstupiti od obveze provedbe pojedinačne ocjene ako je to odstupanje opravdano okolnostima predmeta, pod uvjetom da je u skladu s najboljim interesom djeteta.²²⁴ Opseg i sadržaj pojedinačne ocjene ovisit će okolnostima predmeta, uzimajući u obzir težinu navodnog kaznenog djela i mjere koje bi se mogle poduzeti ako djetetu bude utvrđena krivnja za takvo kazneno djelo.²²⁵ Cilj je pojedinačne ocjene nadležnim tijelima pružiti podatke o osobnim obilježjima i okolnostima maloljetnika koji im mogu pomoći prilikom donošenja

²¹⁸ Samo neke zemlje članice EU-a imaju posebne kategorije odvjetnika specijaliziranih za obranu djece u kaznenim postupcima, npr. Belgija, Nizozemska, Italija, Luksemburg i Španjolska., Horvat, L., *op. cit.* (bilj.3.) str. 585

²¹⁹ čl. 54. st. 4. ZSM

²²⁰ Carić, A., Kustura, I., *op. cit.* (bilj. 80.), str. 607.

²²¹ Direktiva, *op. cit.* (bilj. 8.), Recital, čl. 35.

²²² Primjerice, poteškoće u učenju i komunikaciji

²²³ Direktiva, *op. cit.* (bilj. 8.), Recital, čl. 39.; U nedostatku pojedinačne ocjene optužnica se svejedno može podići, pod uvjetom da je to u najboljem interesu djeteta. Primjerice, do toga može doći u slučaju kada postoji opasnost da bi čekanje na pojedinačnu procjenu moglo nepotrebno produžiti vrijeme koje dijete provodi u pritvoru.

²²⁴ Direktiva, *op. cit.* (bilj. 8.), čl. 7. st. 9.

²²⁵ Direktiva, *op. cit.* (bilj. 8.), čl. 7. st. 3.

odluka tijekom postupka.²²⁶ Pojedinačnu ocjenu provodi stručno osoblje s multidisciplinarnim pristupom uz usku uključenost djeteta i nositelja roditeljske odgovornosti kada je prikladno.²²⁷ Pojedinačna ocjena koja je nedavno provedena nad istim djetetom mogla bi se koristiti ako je ažurirana.²²⁸ Detaljnim propisivanjem koje sve podatke i na koji način ih treba prikupljati naš je zakonodavac dao jasne upute DO za mladež odnosno stručnom suradniku²²⁹ kako treba postupati u rješavanju ovog najvažnijeg posla u pripremnom postupku prema maloljetnicima. U postupku prema maloljetnicima uz činjenice koje se odnose na kazneno djelo, pribavit će se podaci potrebni za ocjenu njegove psihofizičke razvijenosti i podaci o osobnim i obiteljskim prilikama.²³⁰ Radi utvrđivanja tih okolnosti ispitat će se sve osobe koje mogu dati potrebne podatke te će se pribaviti potrebna izvješća.²³¹ Novost uvedena u ZSM je čl. 83.a, prema kojem je sud dužan utvrditi jesu li tijekom trajanja postupka nastupile značajne promjene elemenata koji čine osnovu pojedinačne ocjene u odnosu na podatke koji su mu prethodno dostavljeni.²³² U slučaju kada je utvrđeno da je došlo do promijenjenih okolnosti obveza je stručnih suradnika, centra za socijalnu skrb ili drugih stručnih osoba ili tijela da, sukladno nastalim promjenama, izrade novo izvješće za sud.²³³ Radi informiranja suda o prikupljenim podacima o ličnosti maloljetnika i upoznavanja s cjelokupnom situacijom te potrebe

²²⁶ Direktiva, *op. cit.* (bilj. 8.), čl. 7.st. 4.

Na važnost prikupljanja podataka o ličnosti ukazuju i već spomenuta Pekinška pravila, *op. cit.* (bilj.10): „U svim slučajevima, osim onim beznačajnim, prije nego što nadležna vlast donese konačnu odluku, treba temeljito ispitati porijeklo i prilike u kojima maloljetnik živi i uvjete u kojima je počinjeno kazneno djelo, kako bi se olakšalo donošenje razborite odluke“.

²²⁷ Direktiva, *op. cit.* (bilj. 8.), čl. 7. st. 7.

²²⁸ Direktiva, *op. cit.* (bilj. 8.), Recital, čl. 37.

²²⁹ čl. 78. st. 3. ZSM; Podatke pribavlja državni odvjetnik koji može povjeriti prikupljanje tih podataka stručnom suradniku ili centru za socijalnu skrb.

²³⁰ čl. 78. st. 1. ZSM

²³¹ čl. 78. st. 2. ZSM

U sklopu specijalističkog rada, Lechner, S., *op. cit.* (bilj.50.), str. 71.. Provela je istraživanje 2021. g. kojim se pokušala dobiti bolja slika provedbe mehanizama zaštite prava maloljetnika, odnosno njihovog najboljeg interesa u praksi:

Utvrđeno je da je tim za maloljetničku delinkvenciju u centrima za socijalnu skrb činilo od jednog do najviše tri stručnjaka i to su bili socijalni pedagozi, psiholozi i socijalni radnici. U samo jednom spisu predmeta stručni tim su prilikom obrade činili stručnjaci sva tri profila (1,2%). U 55,3% od ukupnog broja predmeta maloljetnika je procjenjivala samo jedna stručna osoba i to se uglavnom radilo o socijalnim pedagozima (93%), a ostatak su bili socijalni radnici (5%) i psiholozi (2%). U 43,5% slučajeva procjenu su vršile dvije osobe, od kojih je jedna uvijek bila socijalni radnik. Analizom kvalitete sadržaja izvješća, dobiveni su djelomično zadovoljavajući, no nekonzistentni rezultati koji se razlikuju između pojedinih centara za socijalnu skrb. Iako je većina izvješća imala zastupljena sva socijalnopedagoška područja (65,9%), primijećeno je da dio njih nije bio detaljnije obrađen. Utvrđeno je i da ne postoji ujednačena forma u pisanju izvješća. Ipak postoji trend u blagom povećanju broja izvješća s konkretnim i obrazloženim prijedlozima maloljetničkih sankcija.

²³² čl. 83. a ZSM

²³³ Radić, I., *op. cit.* (bilj. 141.), str. 587. (bilj. 118.)

ispitivanja, zakonodavac je u novom članku 84. propisao da će se na sjednicu vijeća sada pozvati i predstavnik centra za socijalnu skrb i stručni suradnik.²³⁴

Naš ZSM propisuje da će sud pri odabiru odgojne mjere uzeti u obzir cjelokupnu sliku o maloljetnom počinitelju, a u tu svrhu on treba pribaviti izvješća koje sastavljaju: centar za socijalnu skrb, stručni suradnik u državnom odvjetništvu i stručni suradnik suda.²³⁵ Centar za socijalnu skrb predstavlja glavni izvor svih informacija koje se uzimaju u obzir pri odabiru odgojnih mjera, dok stručni suradnici temeljem dostavljenih izvješća centara za socijalnu skrb sastavljaju daljnje procjene koje sudu služe kao orijentir pri izricanju sankcije.²³⁶ Kako bi se procijenila primjena jednakosti u postupanju prema maloljetnicima, osobito tijekom prikupljanja podataka o ličnosti, provedeno je istraživanje koje se temeljilo na analizi izvješća centara za socijalnu skrb. Rezultati su pokazali znatna razlikovanja i manjkavosti prilikom sastavljanja tako da je od 10 kategorija propisanih u čl. 8 ZSM, u prosjeku prisutno između 12 % i 63 % očekivanih podataka koje sastavljač izvješća proizvoljno popunjava čime se došlo do zaključka da svaki maloljetnik nije tretiran jednako.²³⁷ Nedostaci²³⁸ pri sastavljanju posljedično utječu i na rad institucija u kojima se izvršavaju odgojne mjere jer one onda moraju same prikupiti relevantne podatke i procijeniti potrebe maloljetnika što dodatno utječe na vrijeme izrade individualnog programa izvršavanja sankcije.²³⁹

8.5. Pravo na audiovizualno snimanje

Direktiva ističe da djeca koja su osumnjičeni ili optuženi u kaznenom postupku ne mogu uvijek razumjeti sadržaj ispitivanja kojima su podvrgnuta. Kako bi se osigurala

²³⁴ čl. 84. st. 1. ZSM

²³⁵ M. Vučić Blažić, Lj. Mikšaj - Todorović, D. Rizvić, *Jednakost u postupovnom pristupu prema svakom maloljetniku u kaznenom postupku radi osiguranja pravičnog suđenja i jednakosti svih pred zakonom*, Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, vol. 42, br. 3, 631-656 (2021), str., 633.

²³⁶ *Ibid.*, autorice navode da se timska procjena pri specijaliziranim odjelima u sustavu socijalne skrbi znatno rjeđe provodi, sukladno čl. 78. st. 4. ZSM.

²³⁷ *Ibid.*, str. 631.

Autorice rada su u sklopu istraživanja analizirale 59 izvješća CZSS koji su se odnosili na maloljetnike upućene u disciplinski centar u radoblju od 2016.-2018. g. i koja su im bila temelj za zaključivanje postupa li se jednako prema svima u stadiju procjene.

Ističu i da ne postoji nikakav podzakonski propis ili bilo kakav priručnik koji bi detaljnije odredio vrstu podataka koju bi centri trebali prikupljati unutar kategorija koju propisuje čl. 8. ZSM. Zakonom su te kategorije podataka opisane na vrlo općenit način što sastavljačima izvješća otvara široke ruke u postupanju, a posljedično dovodi do toga da izvješća nemaju sve potrebne informacije i da svi ne sadrže obrazložene prijedloge odgojnih mjera., str. 633.

²³⁸ *Ibid.*, str. 650.

Kod četvrtine izvješća postojao je prijedlog odgojne mjere, a podatci koji se tiču rizika, potreba i preporuka za tretman prisutni su u rasponu od 3,5 % do 19,3 %. Najbolje popunjeno izvješće imalo je sve potrebne podatke, dok najlošije nije sadržavalo niti jedan.

²³⁹ M. Vučić Blažić, Lj. Mikšaj - Todorović, D. Rizvić, *op. cit.* (bilj. 235.), str. 635.

dovoljna zaštita takve djece, ispitivanje koje provodi policija ili drugo tijelo trebalo bi stoga audiovizualno snimiti kada je to razmjerno okolnostima predmeta, uzimajući u obzir, između ostalog, je li prisutan odvjetnik i je li dijete lišeno slobode ili ne, pri čemu se podrazumijeva da je najbolji interes djeteta uvijek na prvom mjestu.²⁴⁰ Ako ispitivanje nije audiovizualno snimano, ono se mora zabilježiti na neki drugi odgovarajući način, na primjer pisanjem zapisnika koji se propisno provjerava.²⁴¹

Prije zakonskih izmjena ZSM nije sadržavao odredbe o policijskom ispitivanju maloljetnika, pa se policijsko ispitivanje maloljetnika provodilo sukladno općim propisima.²⁴² ZSM sada propisuje da policija provodi ispitivanje maloljetnika prema njegovim odredbama i zakona kojim se uređuje kazneni postupak.²⁴³ Posebno obučeni policijski službenici prilikom ispitivanja trebali bi postupati obazrivo i voditi računa o najboljem interesu maloljetnika.²⁴⁴ Ako maloljetnika nije ispitala policija ili sudac za mladež prilikom uhićenja, ispitivanje maloljetnika prva je dokazna radnja koju će provesti državni odvjetnik, osim hitnih dokaznih radnji.²⁴⁵ Za kaznena djela iz nadležnosti županijskog suda maloljetnika mora obavezno ispitati državni odvjetnik ili sudac za mladež.²⁴⁶ Ispitivanja maloljetnika koje provodi policija i državni odvjetnik snimaju se audio-video uređajem, no iz ZSM-a ne proizlazi da se tako postupa i u slučaju kada sudac za mladež ispituje maloljetnika.²⁴⁷ Ako prilikom ispitivanja policija nije postupila u skladu s odredbama čl. 208.a ZKP-a iskaz osumnjičenika i dokazi za koje se iz tog iskaza saznalo ne mogu se upotrijebiti kao dokaz u kaznenom postupku.²⁴⁸ Ova odredba propisana ZKP-om ne nalazi se u ZSM, no u slučaju pitanja zakonitosti iskaza analogno će se primjenjivati odredbe ZKP-a o nezakonitim dokazima.²⁴⁹

8.6.Pravo na pratnju nositelja roditeljske odgovornosti

U svrhu zaštite i sigurnosti te radi pružanja emocionalne podrške maloljetnicima tijekom kaznenog postupka, ovo pravo počelo se prvo pojavljivati u međunarodnim

²⁴⁰ Direktiva, *op. cit.* (bilj. 8.), čl. 9. st. 1.

²⁴¹ Direktiva, *op. cit.* (bilj. 8.), čl. 9. st. 2.

²⁴² Sukladno čl. 208. ZKP

²⁴³ čl. 76. st.1. ZSM

²⁴⁴ čl. 69. st. 1. ZSM; Dodatno; čl. 18. Zakona o policijskim poslovima i ovlastima (NN br. 76/09., 92/14., 70/19.): Policijsku ovlast prema maloljetnim osobama, mlađim punoljetnim osobama i u predmetima zaštite zdravlja, razvoja i odgoja te kaznenopravne zaštite djece primjenjuje posebno osposobljen policijski službenik za mladež, pri čemu je dužan voditi računa o zaštiti najboljeg interesa maloljetnika, kao i o zaštiti njegove privatnosti.

²⁴⁵ čl. 76. st. 2. ZSM

²⁴⁶ čl. 76. st. 3. ZSM

²⁴⁷ čl. 76. st. 4. ZSM-a,

²⁴⁸ čl. 208.a st. 8. ZKP

²⁴⁹ Radić, I., *op. cit.* (bilj. 141.), str. 593.

dokumentima te se postepeno preuzimalo u maloljetnička zakonodavstva.²⁵⁰ Ostvarivanjem ovog prava u postupku pred sudom, maloljetniku se pruža psihološka pomoć što može pridonijeti njegovoj emocionalnoj stabilnosti i tako pridonijeti ostvarenju svrhe postupka i izrečene maloljetničke sankcije.²⁵¹ Prema direktivi, maloljetnik ima pravo na pratnju nositelja roditeljske odgovornosti tijekom saslušanja pred sudom u kojem sudjeluju, ali i tijekom drugih faza²⁵² postupka saslušanja na kojima je dijete prisutno i za koje nadležno tijelo smatra da je to u najboljem interesu i da neće dovesti u pitanje kazneni postupak.²⁵³ Ako nadležno tijelo smatra da nije u najboljem interesu djeteta ili ako je nemoguće stupiti u kontakt s nositeljima roditeljske odgovornosti odnosno kada je njihov identitet nepoznat ili bi to znatno ugrozilo daljnji tijek postupka, maloljetnik ima pravo na pratnju druge odgovarajuće odrasle osobe koju samo imenuje i koju je kao takvu prihvatilo odgovarajuće nadležno tijelo.²⁵⁴ Ako maloljetnik nije imenovao drugu odgovarajuću odraslu osobu ili ako je imenovao odraslu osobu koja nije prihvatljiva nadležnom tijelu, nadležno tijelo, uzimajući u obzir najbolji interes djeteta, određuje drugu osobu za pratnju djeteta.²⁵⁵ Kada prestanu postojati okolnosti zbog kojih roditelji nisu mogli pratiti maloljetnika, oni to pravo mogu ostvariti naknadno.²⁵⁶

Prijašnja izdanja ZSM nigdje izričito nisu propisivala pravo na pratnju nositelja roditeljske odgovornosti, ali su nizom odredbi implicate bile propisane mogućnosti oživotvorenja toga prava.²⁵⁷ Naknadnim reformama u sadašnji ZSM uveden je članak čl. 53.b. koji izričito propisuje pravo maloljetnika na pratnju roditelja ili skrbnika tijekom ispitivanja pred sudom i sudskog postupka. Ako je to u najboljem interesu maloljetnika i ako nazočnost roditelja ili skrbnika neće ugroziti kazneni postupak, maloljetnik ima pravo na pratnju roditelja ili skrbnika i tijekom drugih radnji u postupku kojima je prisutan.²⁵⁸ Kao i prema Direktivi

²⁵⁰ Carić, A., Kustura, I.,: *Kamo ide hrvatsko maloljetničko kazнено zakonodavstvo? 2. Dio*, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu, god. 47, 4/2010., str. 785

Pekinška pravila, *op. cit.* (bilj.10.) na dva mjesta govore o pravu na nazočnost roditelja. Prvo u čl.7.1, svrstavajući ga u temeljna procesna prava, a zatim i u čl. 15.2: „Roditelji ili skrbnik ovlašteni su sudjelovati u postupku prema maloljetniku i nadležna vlast može od njih zahtijevati da budu nazočni, ako je to u intereseu maloljetnika.“

²⁵¹ *Ibid.*, str. 786.

²⁵² Primjerice policijskog ispitivanja

²⁵³ Direktiva, *op. cit.* (bilj. 8.), čl. 15. st. 1. i 4.

Ako su više od jedne osobe nositelji roditeljske odgovornosti za isto dijete, dijete bi trebalo imati pravo na pratnju svih njih, *Direktiva, op. cit. (bilj. 8.)*, Recital čl. 57

²⁵⁴ *Direktiva, op. cit. (bilj. 8.)*, čl. 15. st. 2.

²⁵⁵ *Direktiva, op. cit. (bilj. 8.)*, čl. 15. st. 2. Ta osoba može biti predstavnik tijela ili druge institucije nadležne za zaštitu i dobrobit djece.

²⁵⁶ *Direktiva, op. cit. (bilj. 8.)*, čl. 15. st. 3.

²⁵⁷ Carić, A., Kustura, I., *op. cit.* (bilj. 250.), str. 786.

²⁵⁸ čl.53.b st. 2. ZSM

maloljetnik ima pravo na pratnju druge odgovarajuće osobe koju je maloljetnik sam izabrao ili mu ga je imenovalo nadležno tijelo u vidu posebnog skrbnika, a kada prestanu okolnosti zbog kojih su imenovane druge osobe, nositelji roditeljske odgovornosti imaju pravo na pratnju u daljnjem tijeku postupka.²⁵⁹ Novost propisana ZSM-om, a koju Direktiva ne poznaje je maloljetnikovo odricanje od prava na pratnju roditelja ili skrbnika koje on može izjaviti na zapisnik, ili će se zabilježiti snimkom. Ako maloljetnik izjavi da ne želi pratnju roditelja ili drugih nositelja roditeljske odgovornosti, tijelo koje vodi postupak ili provodi radnju dužno ga je upoznati na jednostavan i razumljiv način sa značenjem prava na pratnju i posljedicama odricanja od tog prava. Ako maloljetnik i dalje ne želi pratnju, tijelo može nastaviti s postupkom ili provođenjem radnje.²⁶⁰ No, maloljetnikovo pravo na odricanje prava na pratnju roditelja ne bi trebalo utjecati na pravo roditelja da aktivno sudjeluju u kaznenom postupku. Stoga, ako bi se maloljetnik i odrekao tog prava, ono ne bi trebalo utjecati na pravo roditelja da traže liječnički pregled prilikom uhićenja ili na pravo izjavljivanja žalbe.²⁶¹ Još je i prije naš ZSM propisivao pravo nositelja roditeljske odgovornosti da prisustvuju na sjednici vijeća i na glavnoj raspravi, a u slučaju njihovog nedolaska sud je svejedno mogao održati raspravu. Uvođenjem izričite odredbe o maloljetnikovoj mogućnosti odricanja od prava na pratnju, nazočnost roditelja na raspravi dovedena je u pitanje jer u svrhu zaštite privatnosti i propisivanja tajnosti postupka, nositelji roditeljske odgovornosti ne bi imali pravo sudjelovati na raspravi.²⁶²

8.7. Hitnost postupanja

Važna osobitost kaznenog postupka prema maloljetnicima, njegova je hitnost. Hitnost je od važnog značaja jer se smatra da će pedagoški utjecaj biti učinkovitiji što je vrijeme od počinjenja kaznenog djela do izricanja maloljetničke sankcije i početka njezina izvršenja kraće.²⁶³ Stoga i Direktiva propisuje da države imaju obvezu poduzeti sve odgovarajuće mjere kako bi osigurale da se kazneni postupci koji uključuju maloljetnike

²⁵⁹ čl. 53.b. st. 3.-6 ZSM.; Tijelo koje vodi postupak ili provodi radnju zabilježiti će na zapisnik da prihvaća drugu odgovarajuću odraslu osobu koju je izabrao maloljetnik, kao i njezine osobne podatke. Ako to tijelo nije prihvatilo drugu odgovarajuću odraslu osobu koju je izabrao maloljetnik, na zapisnik će zabilježiti razloge neprihvatanja, a u kojem će slučaju zabilježiti osobne podatke posebnog skrbnika.

²⁶⁰ čl. 53.b. st. 7. ZSM

²⁶¹ Radić, I., *op. cit.* (bilj. 141.), str. 595.

²⁶² *Ibid.*,

²⁶³ Carić, A., Kustura, I., *op. cit.* (bilj. 80.), str. 619.

Hitnost postupanja prema maloljetnim počiniteljima naglašava se u Pekinškim pravilima *op. cit.* (bilj. 10). gdje se u čl. 20.1 navodi: „Svaki predmet treba od samog početka voditi brzo, bez ikakvog nepotrebnog odgađanja“.

rješavaju po hitnom postupku i s dužnom pažnjom.²⁶⁴ Hitnost postupka, kao jedno od temeljnih načela pronalazimo i u ZSM-u.²⁶⁵ Odredbe našeg zakona u svrhu provedbe hitnog postupka propisuju kratke rokove kojih su se dužni pridržavati svi sudionici postupka.²⁶⁶²⁶⁷ Izmjenama ZSM-a u svrhu ubrzanja postupka propisano je da državni odvjetnik pribavljanje podataka potrebnih za ocjenu maloljetnikove ličnosti i osobnih prilika sada može predložiti alternativno ili stručnom suradniku ili centru za socijalnu skrb.²⁶⁸

Suđenje u razumnom roku bilo je predmet razmatranja i pred ESLJP. Stoga se u presudama *Assenov i drugi protiv Bugarske*²⁶⁹ te *Kuptsov i Kuptsova protiv Rusije*²⁷⁰ utvrdilo se da postoji obveza posebne marnosti "*special diligence*" kod suđenja djeci.

No, hitnost postupka ne bi smjela dovesti do nepoštovanja prava maloljetnika i obveze vođenja pravičnog postupka pa dolazi do razilaženja u pogledu prava maloljetnika na šutnju. Prema stajalištu Europskog suda za ljudska prava, pravo na šutnju bitan je dio prava na pravičan postupak.²⁷¹ Do još jednog razilaženje između hitnosti i prava na pravičan postupak došlo se kod utvrđivanja " potpune" istine u postupku.²⁷²

8.8.Osposobljavanje

²⁶⁴Direktiva, *op. cit.* (bilj. 8.), čl. 13. st. 1.

²⁶⁵ čl. 4. ZSM u vezi sa čl. 59., Dužnost hitnog postupanja odnosi se i na ostala tijela kojima se sud za mladež može obratiti za dostavljanje raznih obavijesti, izvješća i sl.

²⁶⁶ Tako npr., čl. 79. st. 1.ZSM: državni je odvjetnik dužan u roku od **8 dana** nakon dovršenja pripremnog postupka, donijeti odluku o daljnjem postupanju prema maloljetniku, a taj rok se može produžiti najviše za još 8 dana., čl. 81. st. 1. Za kaznena djela za koja se ne provodi pripremi postupak, odluku o kaznenoj prijavi državni odvjetnik je **dužan donijeti u roku od šest mjeseci** od upisa kaznene prijave u upisnik kaznenih prijava., čl. 83. st. 3. Ako predsjednik vijeća ne odbaci prijedlog za izricanje sankcije, nalogom će, u roku od osam dana, odrediti sjednicu vijeća ili raspravu., čl. 88. st. 7. Predsjednik vijeća dužan je u roku od **osam dana** od dana proglašenja odluke izraditi pisanu presudu odnosno rješenje, a ako to iz opravdanih razloga nije bilo moguće, rok se može iznimno produljiti do petnaest dana, uz pisanu obrazloženu obavijest predsjedniku suda.

²⁶⁷ Rezultati istraživanja Lechner, S.,*op. cit.* (bilj.), str. 68.: iz prikupljenih i analiziranih podataka, utvrđeno je da ukupno trajanje kaznenog postupka prema maloljetnicima na Općinskom državnom odvjetništvu u Zagrebu, na Odjelu za mladež Općinskog kaznenog suda u Zagrebu i u postupku po žalbi na Županijskom sudu u Zagrebu za više od dvostruko prelazi preporučeni rok od 6 mjeseci za pravomoćni dovršetak postupka. Budući da je kazneni postupak zbroj pojedinih radnji, utvrđeno je da postupci predugo traju u gotovo svim točkama promatranja.

²⁶⁸ Čl. 78. st. 3. ZSM

²⁶⁹ Presuda ESLJP, *Assenov i drugi protiv Bugarske*, Zahtjev br. 24760/94, presuda od 28. listopada 1998., §57. " It was, therefore, more than usually important that the authorities displayed *special diligence* in ensuring that he was brought to trial within a *reasonable time*."

²⁷⁰ Presuda ESLJP, *Kuptsov i Kuptsova protiv Rusije*, Zahtjev br. 6110/03, presuda od 3. ožujka 2011.

²⁷¹ To je jamstvo sastavni dio pravičnog postupka, tako i Pekinška pravila *op. cit.* (bilj.10). Bez obzira što u ZSM nema izričite odredbe o pravu na šutnju, to ipak ne znači da to pravo maloljetniku ne pripada.

²⁷² Načelo pravičnog postupka postalo je stožerno načelo kaznenog procesnog prava, koje je odnijelo prevagu nad načelom traženja materijalne istine. Prije je pod utjecajem korespondencijske teorije nastalo učenje po kojem je konačna svrha kaznenog postupka bila ustanovljavanje potpune istine o kaznenom djelu pod načelom materijalne isitne. U tom slučaju državna tijela bila bi oslobođena od strogosti oblika(formi) postupanja, koje su dovodile do tzv. formalne istine. Krapac i dr. *op. cit.* (bilj. 213.) str. 85.-86.

Zbog ostvarivanja odgojne i zaštitne svrhe postupanja prema maloljetnicima potrebno je i da osobe koje dolaze u kontakt s maloljetnikom tijekom postupka posjeduju posebne kompetencije i smisao za odgoj. Tako Direktiva propisuje da države članice trebaju osigurati da suci i tužitelji, ali i odvjetnici koji se bave kaznenim postupcima u kojima sudjeluju djeca imaju specifične kompetencije iz tog područja.²⁷³ U svrhu stjecanja dodatnih stručnih znanja države trebaju osigurati da osoblje onih tijela koje provode kazneni postupak i osoblje ustanova za osobe lišene slobode koje se bavi predmetima koji uključuju djecu prođe određeno osposobljavanje do razine koja je prikladna za njihove kontakte s djecom u pogledu prava djece, odgovarajućih tehnika obavljanja razgovora, dječje psihologije, komunikacije na jeziku prilagođenom djetetu.²⁷⁴ I u našem zakonodavstvu zarana je propisano i prihvaćeno kao standard da sve osobe koje postupaju (policija, suci, odvjetnici²⁷⁵...) u kaznenom postupku prema maloljetnicima trebaju posjedovati stručna znanja i imati izraženu sklonost za odgoj.²⁷⁶ Nažalost, praksa pokazuje drugačiju sliku pa tako naši suci, ali i odvjetnici nisu dovoljno specijalizirani za rad na maloljetničkim predmetima²⁷⁷, sve je to odraz nedovoljnog broja predmeta kao i neodržavanja stručnih skupova i radionica koji se tiču probematike postupanja prema maloljetnicima.²⁷⁸

8.9. Ostala prava koja jamči Direktiva

Od ostalih prava zajamčenih Direktivom potrebno je istaknuti i **pravo na zaštitu privatnosti**. Ovo pravo izrazito je važno u pogledu zaštite maloljetnika od pretjerane stigmatizacije koja bi mogla štetno utjecati na njegov razvoj.²⁷⁹²⁸⁰ Države trebaju osigurati

²⁷³ Direktiva, *op. cit.* (bilj. 8.), Recital čl. 63.

²⁷⁴ Direktiva, *op. cit.* (bilj. 8.), čl. 20. st. 1.

²⁷⁵ U presudama ESLJP, *T. i V. protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, Zahtjev br. 24724/64 i 24888/94, presude od 16. prosinca 1999. ESLJP je utvrdio da optužena djeca moraju biti zastupana po kvalificiranim odvjetnicima koji imaju iskustva u postupanjima s djecom.

²⁷⁶ Čl. 38. ZSM,

²⁷⁷ Izvješće o radu pravobraniteljice za djecu za 2021.g., ističe potrebu specijalizacije jer maloljetnici ne primaju potrebne i njima razumljive informacije, a nerijetko izostaje i odgovarajuća pomoć i podrška djetetu za vrijeme trajanja postupaka. Tijekom 2021. roditelji djece i maloljetnika obraćali su se s pritužbama na postupanje policijskih djelatnika pa se ističe potreba stalne edukacije službenika o važnosti pažljivog postupanja prema djeci i maloljetnicima, koji su primjereni njihovoj dobi, str. 105.-113..

²⁷⁸ Carić, A., Kustura, I., *op. cit.* (bilj. 39.), str. 886.-891., proveli su 2008.- 2009. istraživanje među sucima za mladež svih općinskih i županijskih sudova u Republici Hrvatskoj. 44 % sudaca smatralo je da u nedovoljnoj mjeri vladaju dodatnim znanjima koja zahtijeva ZSM, a više od 60 % anketiranih sudaca nikada nije sudjelovalo ni na jednom stručnom skupu na temu maloljetničke delinkvencije.

²⁷⁹ U paragrafu 87. Presude ESLJP, *T. i V. protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, *op. cit.* (bilj. 255.), ESLJP je utvrdio „da proces javnog suđenja pred sudom za odrasle s pratećim publicitetom u slučaju jedanaestogodišnjeg djeteta mora predstavljati zaista zastrašujući postupak te je zaključio da je, s obzirom na podnositeljevu dob, primjenu mjera za odrasle za odrasle te činjenicu da je suđenje bilo otvoreno za javnost, da je maloljetnik bio lišen

zaštitu privatnosti tijekom kaznenog postupka.²⁸¹ ZSM na nekoliko mjesta propisuje zaštitu privatnosti te navodi da se odredbe Kaznenog zakona o javnom objavljivanju presude ne primjenjuju prema maloljetnom počinitelju.²⁸² Izvidi i postupak prema maloljetniku su tajni, no zabrana nije apsolutnog karaktera pa se uz odobrenje nadležnih tijela može objaviti sadržaj i odluke donesene u postupku. Prilikom objave ne smije se otkriti ime maloljetnika, ali i ostali podaci koji bi mogli otkriti identitet maloljetnika.²⁸³ Kako bi se osigurala dodatna zaštita maloljetnika naše zakonodavstvo propisalo je Kaznenim zakonom kaznu za svako objavljivanje tijekom kaznenog postupka prema maloljetnicima ili odluke suda u tom postupku za koje ne postoji odobrenje suda.²⁸⁴

Pravo optužene osobe da **osobno nazoči** suđenju temelji se na pravu na pošteno suđenje predviđenom u članku 47. Povelje o temeljnim pravima i u članku 6. EKLP-a.²⁸⁵ Maloljetnici imaju pravo prisustvovati svom suđenju i sudjelovati u njemu. Države trebaju poduzeti sve što je potrebno kako bi se maloljetnicima omogućilo učinkovito sudjelovanje, uključujući mogućnost da budu saslušani i izraze svoja stajališta.²⁸⁶ Maloljetnici koji nisu bili nazočni na svom suđenju imaju pravo na novo suđenje ili na drugi pravni lijek, u skladu s Direktivom (EU) 2016/343 i prema uvjetima određenima u njoj.²⁸⁷

Sukladno ZSM-u maloljetniku se ne može suditi u odsutnosti²⁸⁸ čime je hrvatsko zakonodavstvo usklađeno s odredbom čl. 16. Direktive, koja propisuje pravo djeteta na sudjelovanje u postupku i obnovu suđenja²⁸⁹ ako je suđeno u odsutnosti. Raspravi koja se provodi u postupku protiv maloljetnika moraju prisustvovati optuženi maloljetnik, njegov branitelj i državni odvjetnik²⁹⁰, što dodatno govori u prilog pravu na prisustvovanje i sudjelovanje u postupku. Štoviše, s obzirom na to da naše zakonodavstvo izričito ne dopušta

mogućnosti da učinkovito sudjeluje u utvrđivanju kaznenih optužaba protiv njega, te je došlo do povrede čl. 6. st. 1. Konvencije.“

²⁸⁰ U Pekinškim pravilima, *op. cit.* (bilj.10.) značenje je posebno naglašeno time što je ono izdvojeno u posebno pravilo 8 pod nazivom „Zaštita privatnosti“

²⁸¹ Direktiva, *op. cit.* (bilj. 8.), čl. 14. st. 1. i 2. , Države trebaju odrediti da saslušanja pred sudom u kojima sudjeluju djeca uobičajeno zatvorena za javnost ili propisati sudovima ili sucima da odluče takva saslušanja zatvoriti za javnost.

²⁸² Čl. 34. ZSM

²⁸³ čl. 60. st. 1.-3. ZSM

²⁸⁴ Kazneni zakon *op. cit.* (bilj.11.), čl. 307. st. 3.

²⁸⁵ Direktiva, *op. cit.* (bilj. 8.), Recital čl. 60.

²⁸⁶ Direktiva, *op. cit.* (bilj. 8.), čl. 16. st. 1.

²⁸⁷ Direktiva, *op. cit.* (bilj. 8.), čl. 16. st. 2.

²⁸⁸ čl. 53. St .1. ZSM

²⁸⁹ Tako prema čl. 497. st. 3. ZKP. *op cit.* (bilj.99): Kazneni postupak u kojem je osoba osuđena u odsutnosti, a nastupila je mogućnost da joj se ponovno sudi u njezinoj prisutnosti, obnovit će se...

²⁹⁰ Čl. 86. st. 3. ZSM

sudjenje u odsutnosti može se zaključiti da su standardi ZSM-a u pitanju zaštite maloljetnika u postupku stroži od zahtjeva same Direktive.

Jedno od temeljnih ljudskih prava zajmačeno Ustavom²⁹¹, ali i brojnim međunarodnim dokumentima je **pravo na žalbu**.²⁹² Države su dužne osigurati da djeca koja su osumnjičeni ili optuženi u kaznenom postupku, imaju učinkovit pravni lijek u slučaju kršenja njihovih prava.²⁹³ Zakon o sudovima za mladež u čl. 90. priznaje ovo pravo maloljetniku u punom opsegu kao i punoljetnom okrivljeniku u redovitom kaznenom postupku.²⁹⁴ Protiv presude kojom je maloljetniku izrečena kazna te protiv rješenja kojim mu je određena odgojna mjera ili kojim je obustavljen postupak, mogu podnijeti žalbu sve osobe koje imaju pravo na žalbu protiv presude²⁹⁵ u roku od osam dana od dana primitka presude, odnosno rješenja. Subjekti prava na žalbu osim maloljetnika su i branitelj, državni odvjetnik, bračni drug, srodnik u uspravnoj liniji, posvojitelj, skrbnik, brat, sestra i udomitelj i mogu je podnijeti u korist maloljetnika i protiv njegove volje. Odustati od već podnesene žalbe mogu samo uz njegovu suglasnost.²⁹⁶

U svrhu ubrzanja postupka ZSM propisuje kraći rok za žalbu, 8 dana umjesto 15 dana koji vrijedi u redovitom kaznenom postupku. U prilog hitnosti ide i odredba da sud za mladež izuzetno može odlučiti (nakon saslušanja maloljetnika i njegovih roditelja) da žalba protiv rješenja kojim je izrečena odgojna mjera koja se izvršava u ustanovi, ne zadržava izvršenje rješenja, jer se njime ubrzava početak odgojnog tretmana maloljetnika u ustanovi.²⁹⁷

²⁹¹ Čl. 18. st. 1. i 2. Ustava Republike Hrvatske: Jamči se pravo na žalbu protiv pojedinačnih pravnih akata donesenih u postupku prvog stupnja pred sudom ili drugim ovlaštenim tijelom. Pravo na žalbu može biti iznimno isključeno u slučajevima određenima zakonom ako je osigurana druga pravna zaštita.

²⁹² Temeljno je procesno pravo i predstavlja dio prava na pravičan postupak, a njegovu važnost naglašavaju i Pekinška pravila, *op. cit.* (bilj.10.) u čl. 7.1., navode pravo na žalbu višem tijelu u svakom stadiju postupka.

²⁹³ Direktiva, *op. cit.* (bilj. 8.), čl. 19.

²⁹⁴ Carić, A., Kustura, I., *op. cit.* (bilj.250.), str. 788.

²⁹⁵ Sukalčno čl. 464. st. 1.-6. ZKP. *op. cit.* (bilj. 99)

²⁹⁶ Čl. 90. st. 3. ZSM

²⁹⁷ Čl. 90. st. 4. ZSM

9. ZAKLJUČAK

Još od najranijeg doba osjećala se potreba postupati drugačije i na drugačiji način urediti kazneni postupak i sankcije naspram djece i maloljetnika. Reakcije na maloljetničku delikvenciju kretale su se od blažeg kažnjavanja do prihvaćanja posebne odgovornosti maloljetnika. Tijekom razvoja maloljetničkog kaznenog prava posebice su se uzimali u obzir zaključci znanosti o čovjeku te psihosocijalnom razvoju mladih osoba. Takva shvaćanja rezultirala su intenzivnim procesom reformiranja maloljetničkog zakonodavstva kojem je svakako pridonio i razvoj međunarodnog i europskog prava iz kojeg je proizašao niz dokumenata s ciljem unaprijeđenja postupanja prema maloljetnicima ne razini zemalja članica Europske Unije te ostvarenja najboljeg interesa djeteta.

Analizirajući odredbe Direktive i uspoređujući ih sa odredbama ZSM-a, može se zaključiti da je hrvatski kazneni postupak prema maloljetnicima u većoj mjeri usklađen sa standardima Direktive. Naš ZSM u nekim stvarima ide i dalje te nudi jače standarde zaštite maloljetnih okrivljenika naspram Direktive. ZSM tako ne omogućava provođenje suđenja u odsutnosti kada se radi o maloljetnicima ni pod kojim uvjetima, obrana maloljetnika uvijek je obvezna, a ispitivanje koje samo provodi policija i državni odvjetnik snima se audiovizualnim uređajem jer se u suprotnom ne može upotrijebiti kao dokaz u kaznenom postupku. Povoljnoj slici našeg maloljetničkog zakonodavstva i uređenja postupka prema maloljetnicima ide u prilog i činjenica da svaka izmjena ZKP-a posredno utječe i na odredbe ZSM-a. ZKP je također već usklađen sa zahtjevima prethodno donesenih direktiva koje reguliraju prava okrivljenika u postupku i koje su već transponirane u naše zakonodavstvo, što je samo pozitivno utjecalo na uređenje postupka prema maloljetnicima. Unatoč tome, postoje određene stvari koje nisu u potpunosti implementirane i predstavljaju propust zakonodavca. Kod prava na informiranje potrebno je propisati obvezu informiranja o općim aspektima kaznenog postupka, o njegovom odvijanju, o radnjama koje će se poduzimati i od strane kojeg tijela te bi u pouci o pravima maloljetnicima trebalo navesti da imaju pravo na stručnu pomoć branitelja. Djetetu zbog njegove ranjivosti, neiskustva ne bi trebalo omogućiti odricanje od prava na branitelja. Iako i sada postoje odredbe o edukaciji i načinu imenovanja sudionika u postupku, u Hrvatskoj postoji problem nedovoljne specijalizacije osoba koje sudjeluju u kaznenom postupku prema maloljetnicima. U svrhu unaprijeđenja dodatnih znanja potrebno je da se oni kontinuirano dodatno educiraju i usavršavaju kako bi mogli uspješno raditi na ostvarenju najboljeg

interesa djeteta. Iako su dopune određenih odredbi poželjne, hrvatsko maloljetničko kazneno zakonodavstvo u velikoj mjeri prihvatilo je sve zahtjeve i preporuke međunarodnih dokumenata i tako maloljetnim počiniteljima osiguralo povoljan procesnopravni položaj.

LITERATURA:

Bezić, R., *Juvenile Delinquency in the Balkans: A Regional Comparative Analysis based on the ISRD3- Study Findings*, University of Freiburg's Faculty of Law, Freiburg, doktorska disertacija, str. 1.-214.

Božićević-Grbić, M., Roksandić Vidlička, S.: *Reforma maloljetničkog kaznenog prava i sudovanja*, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu (Zagreb), vol. 18, br. 2/2011.

Carić, A.: *Provedba standarda UN-a za maloljetničko pravosuđe u hrvatskom maloljetničkom kaznenom zakonodavstvu*, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu, god. 43, 1/2006.

Carić, A., Kustura, I., *Kamo ide hrvatsko maloljetničko kazneno zakonodavstvo? 1. dio*, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu, 47 (3), str.605-620.

Carić, A., Kustura, I., *Kamo ide hrvatsko maloljetničko kazneno zakonodavstvo? 2. dio*, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu, god. 47, 4/2010, str. 779-820.

Carić, A., Kustura, I., *Sudovi za mladež: ustrojstvo, sastav i nadležnost prema ZSM-u, HLJKPP*, vol. 16, br. 2, 2009, str. 857-894.

Dragičević Prtenjača, M. i Bezić, R. (2018). *Perspektiva uvođenja doktrine doli incapax u hrvatsko maloljetničko kazneno pravo*. Macedonian Journal for Criminal Law and Criminology, 25 (1), 1-37.

Horvat, L., *Postupovna jamstva za djecu koja su osumnjičena ili optužena u kaznenim postupcima sukladno Direktivi EU/2016/800*, HLJKZP, vol. 25, br. 2/2018, str. 575-603.

Ivičević Karas, E., Burić, Z., Bonačić, M., *Prava obrane u različitim stadijima hrvatskog kaznenog postupka: Rezultati istraživanja prakse*, HLJKZP, vol. 23, br. 2/2016, str. 509- 545.

Kovačević, M. (2013). *Osnovni modeli maloljetničkog pravosuđa s osvrtom na ulogu i položaj socijalnog rada*. Ljetopis socijalnog rada, 20 (2), str.301-317.

Krapac, D. i suradnici, *Kazneno procesno pravo, prva knjiga: Institucije*, NN, ožujak 2015.

Lechner, S., *Najbolji interes maloljetnika u kaznenom pravu*, Završni specijalistički rad, Zagreb, srpanj 2021., str.1.-89.

Mirosavljević, A., Koller-Trbović, N., Lalić-Lukač, D.: *Evaluacija uspješnosti izvansudske nagodbe u stručnoj službi za izvansudsku nagodbu u Zagrebu*, Kriminologija i socijalna integracija. Vol. 18 (2010) Br. 2, str. 1-95.

Petö Kujundžić, L.: *Zakon o sudovima za mladež s osvrtom na novine od 2011.g.-2013.g.*

Petö Kujundžić, L.: *Izmjene i dopune Zakona o sudovima za mladež*, Novi Informator, stručni članak, siječanj 2020.

Radić, I., *Implementacija Direktive o postupovnim jamstvima za djecu koja su osumnjičeni ili optuženici u kaznenim postupcima u noveli zakona o sudovima za mladež*, Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu (Zagreb), vol. 27, broj 2/2020, str. 571-601.

Rittossa, D., Božićević Grbić, M., *Zakon o sudovima za mladež – reformski zahvati i praktične dileme*, HLJKPP, vol. 19, broj 2/2012, str. 615-667.

M. Vučić Blažić, LJ. Mikšaj - Todorović, D. Rizvić, *Jednakost u postupovnom pristupu prema svakom maloljetniku u kaznenom postupku radi osiguranja pravičnog suđenja i jednakosti svih pred zakonom*, Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, vol. 42, br. 3, 631-656 (2021), str. 631.-656.

Zagorec, M.: *Problematika postupanja prema maloljetnim počiniteljima*, Policija i sigurnost (Zagreb), godina 26 (2017), broj 4., str. 283.-301.

Ustav Republike Hrvatske ("Narodne novine" br. 56/90., 135/97., 8/98. - službeni pročišćeni tekst, 113/00., 124/00. - službeni pročišćeni tekst, 28/01., 41/01. - službeni pročišćeni tekst, 76/10., 85/10. - službeni pročišćeni tekst, 5/14.)

Zakon o sudovima za mladež ("Narodne novine" br. 84/11., 143/12., 148/13., 56/15., 126/19.)

Kazneni zakon ("Narodne novine" br. 125/11., 144/12., 56/15., 61/15., 101/17., 118/18., 126/19., 84/21.)

Zakon o kaznenom postupku ("Narodne novine" br. 152/08., 76/09., 80/11., 121/11., 91/12., 143/12., 56/13., 145/13., 152/14., 70/17., 126/19., 126/19., 80/22.)

Zakon o policijskim poslovima i ovlastima ("Narodne novine" br. 76/09., 92/14., 70/19.)

Zakon o sudovima ("Narodne novine" br. 28/13., 33/15., 82/15., 82/16., 67/18., 126/19., 130/20., 21/22., 60/22.)

Konvencija o pravima djeteta od 20. studenoga 1989. (Narodne novine - MU, broj: 18/89.)

Povelja o temeljnim pravima Europske Unije; <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/PDF/?uri=CELEX:12016P/TXT&from=RO>:

Standardna minimalna pravila Ujedinjenih naroda za maloljetničko pravosuđe (Pekinška pravila), 1985.: <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/united-nations-standard-minimum-rules-administration-juvenile>

Direktiva 2012/13/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 22. svibnja 2012. o pravu na informiranje u kaznenom postupku, SL.L1.EU L 142 ,1. lipnja 2012.: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/?uri=celex%3A32012L0013>

Direktiva 2013/48/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 22. listopada 2013. o pravu na pristup odvjetniku u kaznenom postupku i u postupku na temelju europskog uhidbenog naloga: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/ALL/?uri=celex:32013L0048>

Direktiva (EU) 2016/800 Europskog parlamenta i Vijeća od 11. svibnja 2016. o postupovnim jamstvima za djecu koja su osumnjičeni ili optuženi u kaznenim postupcima: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/PDF/?uri=CELEX:32016L0800&from=EN>

Praksa Europskog Suda za ljudska prava: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22documentcollectionid2%22:\[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22documentcollectionid2%22:[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22]})

Izvešće rada pravobraniteljice za djecu za 2021. godinu: <https://www.sabor.hr/hr/izvjesce-o-radu-pravobraniteljice-za-djecu-za-2021-godinu-podnositeljica-pravobraniteljica-za-djecu>